

Walking with Generation Z: An Ethnography of the Gen Z Lifeworld in the Public Spaces of Borujerd

Farshad Goudarzi^{1*}

1. Invited Lecturer, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Ayatollah Borujerdi University, Borujerd, Iran. (**Corresponding Author**). Email: farshadgoudarzi262@gmail.com

Original Article

Abstract

Background and aim: This ethnographic study aims to investigate the lifeworld and lived experiences of Generation Z within the public spaces and urban “hangouts” of Borujerd. The research addresses how these adolescents reclaim the “right to the city” and produce “lived spaces” while navigating the divide between indigenous traditions and global cultural patterns.

Data and method: The methodology employs an ethnographic approach, emphasizing participant observation, in-depth interviews, and semiotic analysis, conducted in key urban hangouts (Takhti Street, Niloufar Passage, Shohada Square, and Fadak Park) throughout 2025–2026.

Findings: Findings indicate that Generation Z in Borujerd transforms commercial and recreational spaces into “scenes of identity performance” through “tactics of presence.” By adopting oversized fashion, drill music, and embodied rituals (e.g., vaping), they challenge the city’s disciplinary order. Furthermore, the use of informal language serves a “carnavalesque” function; by temporarily inverting the prevailing order, it transforms the street into a site for the symbolic occupation of space. Data analysis points to the emergence of “collective individualism” within “neotribal” crews, which utilize “hybrid living” to turn hangouts into a medium for accumulating subcultural capital. Moreover, the results reveal that despite cultural commonalities, gender disparities persist in patterns of presence and body management a process that manifests as a “gender rearrangement” in contemporary forms. By employing impression management when confronting the “normative other,” this generation is redefining its subjectivity within mid-sized cities.

Conclusion: The study emphasizes the necessity for urban management to shift from exclusionary approaches toward recognizing cultural and spatial diversity, thereby bridging the gap between the “official city” and the “lived city.”

Keywords: Borujerd, Everyday Resistance, Generation Z, Hybrid Life, Ethnography.

Received: 30/5/2026

Accepted: 27/6/2026

Citation: Goudarzi, F. (2025). Walking with Generation Z: An Ethnography of the Gen Z Lifeworld in the Public Spaces of Borujerd, *Journal of Iranian Social Studies*, 19(2), 133-161. <https://doi.org/10.22034/jss.2026.2090141.1950>

Extended Abstract

Introduction

Urban public spaces are not merely routes of circulation or sites of economic exchange; they are also symbolic arenas in which power, identity, and resistance are represented and negotiated. In cities with semi-traditional and historically layered urban fabrics such as Borujerd, the street can be understood as a “text” upon which multiple layers of history and culture are inscribed. Yet within the seemingly stable order of traditional bazaars and squares, new forms of urban presence are emerging that challenge established spatial meanings. In Borujerd, members of Generation Z are no longer passive consumers of urban space. Through their physical, visual, and stylistic presence in locations such as Shohada Square, the margins of Niloufar Passage, Takhti Street, and Fadak Park, they actively participate in redefining the meaning of the city. Known among local youth as being on the “street floor,” this form of gathering represents more than casual socialization; it is a mode of cultural and aesthetic agency through which adolescents express themselves and symbolically reclaim their presence in urban space. Within these hangout spaces, the boundary between the local and the global becomes blurred, producing hybrid identities shaped through processes of cultural bricolage (Hebdige, 2023). By employing styles of dress, symbols, and expressive practices that appear unconventional within the traditional cultural context of Borujerd, adolescents attribute new meanings to familiar urban settings. This process generates both spatial and symbolic tension between official, institutional interpretations of public space and the informal readings articulated by Generation Z. While urban management and traditional norms tend to define such spaces as places of transit or formal gathering, adolescents transform them into subcultural habitats characterized by visibility, peer interaction, and performative self-expression. In this sense, urban hangouts function as sites of the politics of representation, where everyday practices communicate subtle forms of resistance (Hall and Jefferson, 1976). Despite the growing visibility of such practices, studies of youth subcultures in Iran have largely focused on Tehran, leaving the experiences of adolescents in mid-sized cities like Borujerd relatively unexplored. This study therefore adopts an ethnographic perspective to interpret the lifeworld of Generation Z in Borujerd’s urban hangouts and to examine how identity is constructed and represented through stylistic, linguistic, and spatial practices in these environments.

Methods and Data

This study is situated within the interpretive paradigm and employs an ethnographic research strategy in order to understand the lived meanings embedded in the subcultural practices of Generation Z. Given the spatially fluid and embodied nature of youth practices in Borujerd, the research adopted a multi-sited ethnographic approach. Fieldwork was conducted across several

strategic urban locations where adolescents commonly gather, including Shohada Square, Takhti Square and its surrounding sidewalks and park, the alleys around Niloufar Passage, the area surrounding Diplomat Center, and Fadak Park. These sites were selected as key youth hangouts where everyday social interactions, identity performances, and symbolic negotiations with urban space become visible. The fieldwork lasted four months and was primarily carried out between 16:00 and 24:00, a time when adolescents' leisure activities most actively shape the social life of these spaces. Participant observation constituted the primary method of data collection. The researcher entered the field gradually and adopted the role of an observer-as-participant, maintaining analytical distance while engaging in informal interactions with participants. Through sustained presence and everyday conversations, a degree of trust was gradually established, and several adolescents acted as informal field mediators who facilitated access to broader peer groups. In addition, twelve unstructured narrative interviews were conducted within the natural setting of these hangout spaces. Participants were recruited through snowball sampling, enabling access to relatively closed youth networks. The sample included twelve adolescents (seven boys and five girls), reflecting the gendered patterns of visibility and spatial presence observed in Borujerd's public spaces. Data collection also involved extensive field notes and attention to visual and symbolic elements such as clothing styles, slang expressions, and personal objects. Data analysis was conducted concurrently with fieldwork and relied on the triangulation of participant observation, field notes, and interview narratives. Through iterative coding and constant comparison, descriptive codes were gradually organized into broader analytical themes related to spatial practices, identity performance, and subcultural capital.

Findings

Field findings, derived from participant observation, narrative interviews, and field notes, reveal that Generation Z in Borujerd actively reinterprets urban public spaces through everyday spatial practices, styles, and collective interactions. Rather than functioning merely as sites of transit, locations such as Shohada Square, Takhti Street, Niloufar Passage, and Fadak Park operate as youth hangouts where adolescents symbolically appropriate and reinterpret the urban environment. In line with Lefebvre's notion of the social production of space, these sites become lived spaces through practices such as group gathering, wandering, and prolonged presence, allowing adolescents to establish a sense of belonging and spatial ownership. The findings also indicate that youth presence in these spaces involves ongoing negotiation with local social norms and institutional actors. While generational similarities in music preferences, slang, and digital practices create a shared youth culture, gendered patterns of spatial behavior remain evident. Boys tend to occupy highly visible spaces such as main squares and streets, often engaging in performative displays of presence, whereas girls more frequently utilize semi-public environments such as shopping passages or parks,

where social visibility can be more carefully managed. This pattern reflects subtle continuities of gendered expectations despite apparent cultural convergence. Style and bodily performance constitute another key dimension of youth identity construction. Clothing choices particularly oversized styles along with accessories, hairstyles, and bodily gestures operate as symbolic markers through which adolescents communicate belonging and distinction. These stylistic elements function as forms of subcultural capital that structure status and recognition within peer groups. Language also plays a central role in shaping the youth lifeworld. Slang expressions, shared phrases, and musical influences such as rap and drill contribute to the creation of a distinctive “soundscape” that reinforces group boundaries and collective identity. Peer groups, locally referred to as “ekip,” serve as the primary social units through which adolescents organize their presence in public space. These groups operate through informal hierarchies based on experience, stylistic competence, and familiarity with subcultural codes. Finally, the findings highlight the hybrid nature of youth spatial experience: physical presence in urban hangouts is closely intertwined with digital representation through social media. Posting stories, tagging locations, and sharing images transform local spaces into visible nodes within wider digital networks, allowing adolescents to connect their local identities to global youth cultural flows.

Conclusion and Discussion

This ethnographic study examined the lifeworld of Generation Z in the urban hangouts of Borujerd and demonstrated that public space in this semi-traditional city has shifted from a neutral physical setting to a symbolic arena of negotiation. Adolescents are not passive users of space; rather, through the production of lived spaces in sites such as Shohada Square, Niloufar Passage, and Takhti Street, they actively reinterpret citizenship and enact a localized “right to the city.” Drawing on Lefebvre and de Certeau, the findings show that youth peer groups (ekip) engage in tactical, temporary spatial appropriations that reterritorialize areas otherwise structured by institutional logics of transit, surveillance, and moral order. In line with Goffman’s dramaturgical perspective, each hangout operates as a stage for identity performance. Oversized styles, bodily gestures, slang, and musical soundscapes function not merely as aesthetic choices but as symbolic statements that generate subcultural capital and subtly contest dominant norms. Gender boundaries appear partially reconfigured yet not erased, echoing McRobbie’s argument that contemporary cultural change entails a rearticulation rather than disappearance of gendered expectations.

The study further highlights the hybrid nature of youth spatiality: physical presence gains meaning through digital representation via social media check-ins and stories. Practices such as nighttime wandering, vaping, and informal language operate as micro-rituals of resistance that symbolically reclaim time and space. Overall, Borujerd’s Generation Z emerges as a “individual–collective”

subject that negotiates belonging, distinction, and urban visibility within the constraints of a traditional local context.

Ethical Considerations

All ethical principles relevant to qualitative research were carefully observed in this study. Participation in the research was entirely voluntary, and informed consent was obtained from all participants prior to conducting interviews or field observations. To protect participants' privacy, all names and identifying details were anonymized in the research process. The researcher ensured that the information provided by participants remained confidential and was used solely for academic purposes. Participants were also informed that they could withdraw from the study at any stage without any consequences. Throughout the fieldwork, particular attention was given to maintaining respect, trust, and sensitivity toward the social and cultural context of the participants.

Acknowledgments

I would like to sincerely thank the Generation Z adolescents who accompanied and supported me throughout this research. This study would not have reached its completion without their cooperation and openness. I am also grateful to the anonymous reviewers whose constructive comments and valuable suggestions contributed significantly to improving the quality of this article.

Funding

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Authors' Contributions

The author was responsible for the conceptualization and design of the study, data collection and fieldwork, data analysis and interpretation, and the drafting and revision of the manuscript. The author approved the final version of the manuscript.

Conflicts of Interest

The author declares that there are no financial or non-financial conflicts of interest regarding the publication of this paper.

Author's ORCID

Farshad Goudarzi: <https://www.orcid.org/0000-0002-1570-2449>

References

- Asadi, A., Seyedfazli, H., & Esmail Raayat, H. (2025). Assessing the Approach of Generation Z in Iran toward Religious Indicators and Native Culture. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 17(3), 75-88. [In Persian] <https://sanad.iau.ir/fa/Article/1208836?FullText=FullText>
- Bakhtin, M. (2025). *Rabelais and his world* (M. Sepahi, Trans.). Ney Publishing. [In Persian]
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bordonaro, L., & Gandolfo, G. (2023). Youth, public space and the right to the city: resistance and appropriation in everyday life. *Journal of Youth Studies*, 26(4), 445-462. <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.2022143>
- Byun, J., & Ha, S. J. (2022). Experience of "Space" by Generation Z: Focusing on the Characteristics of Physical and Virtual Space Integration. *Sustainability*, 14(15), 9461. <https://doi.org/10.3390/su14159461>
- Bourdieu, P. (2018). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. (H. Chavoshian, Trans.). Tehran: Saless Publications. [In Persian]
- Bennett, A. (2000). *Popular Music and Youth Culture: Music, Identity and Place*. London: Macmillan Press.
- De Certeau, M. (2025). *The Practice of Everyday Life*. (S. Valizadeh, Trans.). Tehran: Roozamad Publications. [In Persian]
- Doostmohammadi, H. & Abbaszadeh Marzbali, M. (2024). The Context and Effects of Generation Z's Participation in Iran's Socio-Political Tensions (2017 – 2022). *Research Letter of Political Science*, 19(1), 63-102. [In Persian] <https://doi.org/10.22034/ipsa.2024.505>
- Farahmand, M., saboohi golkar, Z. & mirjalili, Z. (2025). Living the changing world: a qualitative study of the gender rethinking of generation Z girls. *Journal of Economic & Developmental Sociology*, 13(2), 115-145. [In Persian] <https://doi.org/10.22034/jeds.2025.64150.1830>
- Flick, U. (2020). *An Introduction to Qualitative Research*. (H. Jalili, Trans.). Tehran: Ney Publications. [In Persian]
- Geertz, C. (2023). *The Interpretation of Cultures*. (M. Salasi, Trans.). Tehran: Saless Publications. [In Persian]
- Genz, J. (2022). *Generation Z, Self-Representation, and the Politics of the Body*. Palgrave Macmillan.
- Goffman, E. (2013). *The Presentation of Self in Everyday Life*. (M. Kianpour, Trans.). Tehran: Markaz Publications. [In Persian]
- hashemi, S. (2025). Metasynthesis of Generation Z Studies in Iran 1387-1402. (e10545). *Sociological Cultural Studies*, 17(3), [In Persian] e10545 doi: 10.30465/scs.2025.52156.3024
- Hebdige, D. (2023). *Subculture: The Meaning of Style*. (A. Sabbaghi, Trans.). Tehran: Research Institute of Culture, Art and Communication. [In Persian]
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in Practice*. London: Routledge.
- Hall, S., & Jefferson, T. (1976). *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-war Britain*. London: Hutchinson.
- Jeffs, T., & Smith, M. K. (2024). *Street-Based Youth Work: New Directions in Social Education*. Oxford: Oxford University Press.
- Lefebvre, H. (2018). *The Production of Space*. (M. Abdollahzadeh, Trans.). Tehran: Tehran City Studies and Planning Center. [In Persian]
- Maffesoli, M. (2017). *The Time of the Tribes* (Note: Published in Persian as *The End of Times*). (M. Kotobi, Trans.). Tehran: Saless Publications. [In Persian]
- McRobbie, Angela (2009). *The Aftermath of Feminism: Gender, Culture and Social Change*. London: Sage.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. London: Sage.

- Rajablo, A. & Alikhani, Z. (2016). A Sociological Study of Slang in Youth Subculture. *Iranian Journal of Sociology*, 16(2), 73-106. [In Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17351901.1394.16.2.4.0>
- Spradley, J., & McCurdy, D. (2007). *Cultural Research: Ethnography in Complex Societies*. (B. Mohammadi, Trans.). Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Turkle, S. (2018). *Alone Together*. (M. Memarian, Trans.). Tehran: Sooreh Mehr Publications. [In Persian]
- Thornton, S. (1995). *Subcultural Capital: The Meaning of Style in the World of Club Cultures*. Cambridge: Polity Press.
- Zakeri, A., & Roshanfekar, P. (2024). A Sociological Typology of Generation Z: On the Critique of Generationalism. *Journal of Cultural Studies and Communication*, 20(76), 31-59. [In Persian] <https://www.doi.org/10.22034/jcsc.2024.2032585.2752>
- Zamiry-balasbانه, M., Ofoghi, N. & Alikhah, F. (2022). "Swearing in the youth subculture" A habit or a barrier to socio-cultural development. *Journal of Economic & Developmental Sociology*, 11(1), 89-115. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/jeds.2022.48409.1577>

قدم زدن با نسل زد؛ مردم‌نگاری زیست‌جهان نسل زد در فضاهای

عمومی شهر بروجرد

فرشاد گودرزی*

*- استاد مدعو، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت‌الله بروجردی (ره)، بروجرد، ایران. (نویسنده مسئول)؛
farshadgoudarzi262@gmail.com

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: این پژوهش با هدف واکاوی مردم‌نگارانه زیست‌جهان و تجربه زیسته نسل زد در فضاهای عمومی و پاتوق‌های شهری بروجرد انجام شده است. مسئله اصلی تحقیق، چگونگی بازپس‌گیری «حق به شهر» و تولید «فضاهای زیسته» توسط نوجوانانی است که در شکاف میان سنت‌های بومی و الگوهای جهانی زیست می‌کنند.

روش و داده‌ها: روش‌شناسی این مطالعه، مردم‌نگاری با تأکید بر مشاهده مشارکتی، مصاحبه‌های عمیق و واکاوی نشانه‌شناختی در پاتوق‌های کلیدی (خیابان تختی، پاساژ نیلوفر، میدان شهدا و بوستان فدک) طی سال ۱۴۰۴ بوده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که نسل زد در بروجرد از طریق «تاکتیک‌های حضور»، فضاهای تجاری و تفریحی را به «صحنه‌های اجرای هویت» بدل کرده و با استفاده از استایل اورسایز، موسیقی دریل و مناسک بدنمند (نظیر ویپینگ)، نظم انضباطی شهر را به چالش می‌کشد. در این میان، بهره‌گیری از زبان غیررسمی، واجد کارکردی «کارناوالی» است که با وارونگی موقت نظم حاکم، خیابان را به ابزاری برای اشغال نمادین فضا تبدیل می‌کند. تحلیل داده‌ها حاکی از شکل‌گیری «فردگرایی جمعی» در اکیپ‌های نئوقبیله‌ای است که از طریق «زیست هیبریدی»، پاتوق را به رسانه‌ای برای کسب سرمایه خرده‌فرهنگی تبدیل می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که فراتر از اشتراکات فرهنگی، تفاوت‌های جنسیتی همچنان در الگوهای حضور و مدیریت بدن تداوم دارد؛ فرآیندی که «بازآرایی جنسیتی» در قالب‌های نوین صورت‌بندی می‌کند. این نسل با مدیریت تأثر در مواجهه با «دیگری‌ها» سوژگی خود را در شهرهای میانی بازتعریف کرده و بر ضرورت گذار مدیریت شهری از رویکردهای طردکننده به سمت به رسمیت شناختن تنوع فرهنگی و فضایی تأکید دارد تا شکاف میان شهر رسمی و شهر زیسته ترمیم یابد.

واژگان کلیدی: بروجرد، زیست هیبریدی، مردم‌نگاری، مقاومت روزمره، نسل زد.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۴/۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۳/۹

ارجاع: گودرزی، ف. (۱۴۰۴). قدم زدن با نسل زد؛ مردم‌نگاری زیست‌جهان نسل زد در فضاهای عمومی شهر بروجرد، *مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۹(۲)، ۱۶۱-۱۳۳.

<https://doi.org/10.22034/jss.2026.2090141.1950>

مقدمه و بیان مسأله

فضاهای عمومی شهری، فراتر از معابر عبور یا مراکز مبادله اقتصادی، عرصه‌هایی نمادین برای بازنمایی قدرت، هویت و مقاومت‌اند. در شهرهایی با بافت نیمه‌سنتی و تاریخ‌مند همچون بروجرد، خیابان را می‌توان همچون «متنی» دانست که لایه‌های مختلف تاریخ و فرهنگ بر آن حک شده است. با این حال، در میان نظم سنتی بازارها و میادین، صدایی تازه به گوش می‌رسد که این نظم را به چالش می‌کشد. نسل زد در بروجرد دیگر صرفاً مصرف‌کننده منفعل فضا نیست، بلکه با حضور فیزیکی، بصری و سبک‌شناختی خود در نقاطی چون میدان شهدا، حاشیه پاساژ نیلوفر و امتداد خیابان تختی، در حال بازنویسی معنای شهر است. این حضور که در ادبیات بومی این نسل با تعبیر «کف خیابان» شناخته می‌شود، فراتر از تجمعی ساده، نوعی کنشگری فرهنگی و زیباشناختی است که در آن بدن نوجوان به رسانه‌ای برای ابراز وجود و بازپس‌گیری حق به شهر بدل می‌شود.

در این پاتوق‌ها، مرز میان امر محلی و امر جهانی در قالب هویتی «محلی-جهانی» کمرنگ شده است. کف خیابان به صحنه‌ای برای نمایش هویت‌هایی تبدیل شده که از رهگذر فرایند «پریکولاز» یا سرهم‌بندی خلاقانه عناصر فرهنگی شکل گرفته‌اند (هیدیچ، ۱۴۰۲: ۱۰۲). نوجوانان با به‌کارگیری نشانه‌ها، پوشش‌ها و سبک‌هایی که در بافت سنتی بروجرد نامتعارف‌اند، معنایی تازه به فضای شهری می‌دهند. در اینجا، میان قرائت رسمی و نهادی از فضای عمومی و قرائت غیررسمی نسل زد، تنش‌های کالبدی و معنایی شکل گرفته است. در حالی که مدیریت شهری و فرهنگ سنتی، این فضاها را برای عبور یا تجمعات رسمی تعریف می‌کنند، نوجوانان آن‌ها را به زیست‌بوم‌های خرده‌فرهنگی بدل می‌سازند که در آن منطق لذت، دیده‌شدن و اجرای خود بر انضباط رسمی غلبه دارد. این وضعیت را می‌توان در چارچوب «سیاست بازنمایی» فهم کرد. انتخاب فضاهایی چون میدان شهدا، پاساژ نیلوفر و خیابان تختی و بوستان فدک تصادفی نیست، بلکه این مکان‌ها به مثابه شکاف‌های شهری عمل می‌کنند که در آن‌ها امکان رؤیت‌پذیری، تعامل هم‌نسلان و اجرای هویت بیشتر است (گافمن، ۱۳۹۲: ۲۴). بدین ترتیب، پاتوق‌های شهری از مکان‌هایی صرفاً جغرافیایی به واحدهایی برای تحلیل فرهنگی تبدیل شده‌اند؛ واحدهایی که در آن هر کنش روزمره حامل پیامی خطاب به ساختار سنتی شهر است.

واکاوی عمیق‌تر نشان می‌دهد که خرده‌فرهنگ نسل زد در بروجرد با نوعی «مقاومت از طریق مناسک» پیوند دارد (هال^۱ و جفرسون^۲، ۱۹۷۶: ۴۵). این مناسک در زبان، ژست‌های بدنی و نحوه استفاده از ابزارهای تکنولوژیک در ملاء عام نمود می‌یابد. افزون بر این، پاتوق‌های فیزیکی با فضای مجازی درهم‌تنیده‌اند و به بستری برای تولید و بازنمایی دیجیتال هویت بدل شده‌اند؛ جایی که نوجوان از طریق استوری، چک‌این و ثبت حضور، هویت محلی خود را به شبکه‌های جهانی متصل می‌کند. از این منظر، پاتوق نه صرفاً مکانی برای گذران وقت، بلکه گره‌گاهی برای تولید و مبادله «سرمایه خرده‌فرهنگی» است (تورتون^۳، ۱۹۹۵: ۱۱).

ضرورت این پژوهش از آن‌روست که مطالعات خرده‌فرهنگی در ایران عمدتاً بر تهران متمرکز بوده و زیست‌جهان نوجوانان در شهرهای میانی و نیمه‌سنتی مانند بروجرد کمتر دیده شده است. بیشتر پژوهش‌های پیشین نیز با رویکردی آسیب‌شناسانه، پاتوق‌نشینی را انحراف یا اتلاف وقت تلقی کرده‌اند. این مقاله می‌کوشد با رویکردی مردم‌نگارانه، منطق معناسازی و تجربه‌زیسته نوجوانان بروجردی را از درون فهم کند. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش، توصیف و تحلیل تفسیری زیست‌جهان نسل زد در

1 . Hall
2 . Jefferson
3 . Thornton

پاتوق‌های شاخص بروجرد و فهم سازوکارهای بازنمایی هویت در این فضاهاست. پرسش محوری آن است که خرده‌فرهنگ نسل زد در بروجرد چگونه از طریق عناصر سبک‌شناختی، زبانی و کنش‌های فضایی در کف خیابان، هویت خود را در تعامل یا تقابل با ساختارهای رسمی و سنتی شهر صورت‌بندی می‌کند، و پاتوق‌های شهری چه نقشی در بازتولید معنای خویشتن برای این نوجوانان دارند؟

پیشینه تجربی

پژوهش‌های اخیر درباره زیست‌جهان نسل زد در ایران رویکردهای جامعه‌شناختی، سیاسی و زبان‌شناختی متنوعی را دربر گرفته‌اند؛ با این حال، مطالعات انضمامی مکان‌محور، به‌ویژه در شهرهای میانی و نیمه‌سنتی، همچنان کم‌رنگ است. هاشمی (۱۴۰۵) در فراترکیمی بر ۷۵ مقاله نشان می‌دهد که ادبیات موجود عمدتاً تحت سیطره نگاه‌های مدیریتی-اقتصادی است و ضرورت توجه به بدن‌مندی و هویت‌های دیجیتال را برجسته می‌کند؛ اما سهم پژوهش‌های مردم‌نگارانه و شهرمحور در بیرون از کلان‌شهرها اندک می‌ماند (هاشمی، ۱۴۰۵). اسدی و دیگران (۱۴۰۴) گذار از دینداری نهادی به معنویت شخصی و نقش میانجی فضای دیجیتال را توضیح می‌دهند، ولی به دلیل رویکرد مروری، تجسد این الگوها در فضاها کالبدی و تنش‌های برآمده از آن در بافت‌های سنتی را کمتر می‌کاوند (اسدی و دیگران، ۱۴۰۴). فرهمند و دیگران (۱۴۰۲) در یزد بازاندیشی جنسیتی دختران نسل زد را با مضامینی چون عرف‌ستیزی تحلیل می‌کنند، اما تمرکز اصلی بر لایه‌های ذهنی/گفتمانی مصاحبه‌هاست (فرهمند و دیگران، ۱۴۰۲).

در تهران، ذاکری و روشنفکر (۱۴۰۳) با استفاده از روش پیمایش، سنخ‌شناسی نسل زد را صورت‌بندی می‌کنند، ولی روش کمی و زمینه کلان‌شهری امکان فهم ظرافت‌های مکانی و بازتعریف تیپ‌ها در شهرهای میانی را محدود می‌سازد (ذاکری و روشنفکر، ۱۴۰۳). دوست‌محمدی و عباس‌زاده (۱۴۰۳) با اتکا به گیدنز، کنشگری را در پیوند با سبک زندگی می‌فهمند، اما رویکرد اسنادی غالب، تبدیل پاتوق‌های روزمره به صحنه‌های بازنمایی امر سیاسی را کمتر روشن می‌کند (دوست‌محمدی و عباس‌زاده، ۱۴۰۳). در حوزه زبان، ضمیری بلسبنه و دیگران (۱۴۰۱) ناسزاگویی را عادت‌واره‌ای برآمده از کمبود سرمایه‌ها می‌خوانند و سویه هویت‌بخش/مقاومتی آن را کمتر می‌بینند (ضمیری بلسبنه و دیگران، ۱۴۰۱)؛ در مقابل، رجب‌لو و علیخانی (۱۳۹۲) با باختمین بر مقاومت‌گونه بودن زبان تأکید دارند، اما تمرکز بر وبلاگ‌های دهه ۸۰، زیست هیبریدی و کنش زبانی در فضای فیزیکی امروز را پوشش نمی‌دهد (رجب‌لو و علیخانی، ۱۳۹۲).

در ادبیات جهانی نیز، بوردونارو^۱ و گاندولفو^۲ (۲۰۲۳) پرسه‌زنی و حضور در فضای عمومی را در چارچوب «حق به شهر» نوعی تصاحب فضایی و مقاومت روزمره می‌دانند (بوردونارو و گاندولفو، ۲۰۲۳)؛ بیون^۳ و ها^۴ (۲۰۲۲) ارزش مکان را در ظرفیت بازنمایی دیجیتال و رسانه‌شدن فضا توضیح می‌دهند (بیون و ها، ۲۰۲۲) و گنز^۵ (۲۰۲۲) سیاست‌های بدن/استایل را ابزار بازنمایی خویشتن و چالش‌هنجارهای نظارتی می‌خواند (گنز، ۲۰۲۲). این خلأها، ضرورت مطالعه مردم‌نگارانه و مکان‌محور پاتوق‌های نسل زد در شهر میانی بروجرد را برجسته می‌کند.

1. Bordonaro
2. Gandolfo
3. Byun
4. Ha
5. Genz

ملاحظات نظری

درک پدیده‌های اجتماعی و رفتارهای خرده‌فرهنگی مستلزم چهارچوبی چندوجهی است که تلاقی کالبد شهر، بدن سوژه و نظام‌های نشانه‌ای را توضیح دهد. در این مقاله برای واکاوی زیست‌جهان نسل زد در پاتوق‌های شهری بروجرد، ترکیبی از نظریات «تولید فضا»، «مقاومت نمادین» و «اجرای هویت» به کار گرفته شده است. لایه نخست بر آراء هنری لوفور^۱ درباره تولید فضا استوار است. لوفور فضا را محصول روابط اجتماعی و قدرت می‌داند نه ظرفی خنثی؛ از این رو «حق به شهر» نشان می‌دهد که حضور نوجوانان در میدان‌ها و خیابان‌های بروجرد صرفاً حضور فیزیکی نیست، بلکه تلاشی برای بازپس‌گیری فضای عمومی از سیطره قرائت‌های رسمی و سنتی است. در این چارچوب، پاتوق‌ها به مثابه «فضاهای زیسته» فهم می‌شوند که در آن نوجوانان با ایجاد گسست در منطق انضباطی شهر، معنای تازه‌ای به مکان می‌دهند (لوفور، ۱۳۹۷: ۳۸) و مرزهای امر عمومی/خصوصی را بازتعریف می‌کنند.

برای تکمیل نگاه فضایی، تمایز «استراتژی» و «تاکتیک» در نظریه میشل دو سرتو^۲ ابزار تحلیل زیست روزمره را فراهم می‌آورد. استراتژی‌ها به سازوکارهای نهادی کنترل فضا اشاره دارند، در حالی که تاکتیک‌ها شیوه‌های کنش سوژه‌های فاقد قدرت ساختاری‌اند. از این منظر، پاتوق‌گزینی نسل زد نوعی تاکتیک برای نفوذ در شکاف‌های نظارتی و تصرف موقت فضاست؛ کنشی که به نوجوان امکان می‌دهد هویت خود را بر «متن شهر» حک کند (دو سرتو، ۱۴۰۴: ۳۷). این رویکرد، پاتوق‌نشینی را از برچسب‌هایی چون «ولگردی» جدا کرده و آن را به صورت کنشی معنادار در تولید قلمروهای فرهنگی موقت صورت‌بندی می‌کند.

لایه سوم به مطالعات مکتب بیرمنگام و مفهوم «مقاومت از طریق مناسک» می‌پردازد. هال^۳ و جفرسون^۴ (۱۹۷۶) خرده‌فرهنگ‌های جوانان را پاسخ‌هایی نمادین به تضادهای ساختاری می‌دانند؛ مقاومتی که بیش از آنکه سیاسی باشد، در «سبک» متجلی می‌شود. در همین راستا، بریکولاژ هبیدیج توضیح می‌دهد که چگونه نسل زد در بروجرد با ترکیب نشانه‌های جهانی (مانند استایل اورسایز و موسیقی دریل) با زمینه محلی، زبان بصری متمایزی می‌سازد (هبیدیج، ۱۴۰۲: ۱۰۲). همچنین تورنتون نشان می‌دهد دانش موسیقی/مد/زبان آرگو و حتی اکسسوری‌هایی مانند ویپ^۵ می‌تواند به «سرمایه خرده‌فرهنگی» و تثبیت جایگاه در سلسله‌مراتب گروهی بدل شود (تورنتون، ۱۹۹۵: ۱۱). این بحث با رویکرد نمایشی گافمن^۶ پیوند می‌خورد که فضای عمومی را «صحنه» اجرای خود می‌فهمد (گافمن، ۱۳۹۲: ۲۴).

در سطح کلان‌تر، آپادورای^۷ پیوند پاتوق‌های فیزیکی و فضای مجازی را با مفاهیمی چون منظره‌های فرهنگی و تخیل به مثابه کنش اجتماعی توضیح می‌دهد (آپادورای، ۱۹۹۶: ۳۱). این سیالیت با نئوقبیل‌گرایی بنت^۸ تکمیل می‌شود که بر موقتی و شناور بودن تعلقات خرده‌فرهنگی تأکید دارد (بنت، ۲۰۰۰: ۲۵). در نهایت، سنتر این نظریات در خدمت «توصیف فربه» گیرتز^۹ قرار می‌گیرد تا داده‌های

1. Henri Lefebvre

2. Michel de Certeau

3. Hall

4. Jefferson

5. Vape: ویپ در اینجا به سیگار الکترونیکی یا دستگاه تبخیرکننده مایع نیکوتین‌دار/بدون نیکوتین اشاره دارد. در بستر این پژوهش، ویپ صرفاً به‌عنوان ابزار مصرفی فهم نمی‌شود، بلکه به‌مثابه یک اکسسوری سبک‌مند و نشانه‌ای از تعلق خرده‌فرهنگی در میان برخی نوجوانان نسل زد تحلیل شده است.

6. Erving Goffman

7. Appadurai

8. Bennett

9. Geertz

مشاهده مشارکتی و مصاحبه عمیق از سطح توصیف فراتر رفته و به ساختارهای معنایی سازنده سوژگی، مقاومت و تولید فضا در شهرهای میانی ایران پیوند بخورند (گیرتس، ۱۴۰۲: ۱۰).

روش و داده‌های پژوهش

پژوهش حاضر در چارچوب پارادایم تفسیری و با اتکا به استراتژی مردم‌نگاری انجام شده است. انتخاب این روش از آن روست که فهم زیست و معانی نهفته در کنش‌های خرده‌فرهنگی، مستلزم حضور در بافت طبیعی زندگی کنشگران و دستیابی به توصیف فریه است؛ توصیفی که فراتر از رفتارهای آشکار، زمینه‌های فرهنگی و نمادین آن‌ها را نیز روشن می‌سازد (همرسل^۱ و اتکینسون^۲، ۲۰۰۷: ۳). در مطالعه حاضر، با توجه به ماهیت سیال، مکان‌مند و بدن‌مند کنش‌های نسل زد در بروجرد، از مردم‌نگاری چندمکانه استفاده شد. این انتخاب روش‌شناختی از آن رو اهمیت داشت که تجربه زیسته نسل زد در یک مکان ثابت و منفرد متمرکز نیست، بلکه در امتداد حرکت میان پاتوق‌ها، مراکز خرید، پیاده‌روها، پارک‌ها و فضاهای نیمه‌عمومی شهر شکل می‌گیرد. بر این اساس، میدان پژوهش به‌صورت شبکه‌ای از فضاهای عمومی استراتژیک در شهر بروجرد تعریف شد که شامل میدان شهدا، پیاده‌روها و پارک میدان تختی، کوچه‌های جانبی پاساژ نیلوفر، محیط پیرامونی دیپلمات سنتر و بوستان فدک بود. عملیات میدانی طی چهار ماه و عمدتاً در بازه زمانی ۱۶ تا ۲۴ انجام شد؛ بازه‌ای که در آن فراغت روزانه نوجوانان و جوانان به عرصه‌ای برای تولید فضا، اجرای هویت و مقاومت نمادین تبدیل می‌شود.

تکنیک اصلی گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مشاهده مشارکتی بود و پژوهشگر در مقام «ناظر در نقش شرکت‌کننده» کوشید ضمن حفظ فاصله تحلیلی، به لایه‌های درونی تعاملات نسل زد نزدیک شود (اسپردلی و مک‌کوردی، ۱۳۸۶: ۵۸). ورود به میدان به‌صورت تدریجی و از طریق حضور مستمر در پاتوق‌های اصلی نوجوانان و جوانان شهر انجام شد. در مراحل اولیه، پژوهشگر با حضور غیررسمی در فضاهایی مانند میدان شهدا، پیاده‌روهای میدان تختی و محیط پیرامونی مراکز تجاری، بیشتر در نقش مشاهده‌گر منفعل ظاهر شد تا حساسیت اولیه نسبت به حضور یک فرد بیرونی کاهش یابد. به تدریج و از خلال گفت‌وگوهای روزمره، شوخی‌ها و تعاملات غیررسمی، نوعی رابطه اعتماد^۳ با برخی از اعضای این گروه‌ها شکل گرفت. در این میان، چند نفر از نوجوانان که تعامل بیشتری با پژوهشگر برقرار کرده بودند، به‌عنوان واسطه‌های میدانی^۴ عمل کردند و زمینه معرفی پژوهشگر به دیگر اعضای اکیپ‌ها را فراهم ساختند. این فرایند باعث شد حضور پژوهشگر در میدان به‌عنوان بخشی نسبتاً عادی از محیط پذیرفته شود و امکان مشاهده رفتارها و تعاملات در شرایط طبیعی فراهم آید. برای تکمیل داده‌ها، ۱۲ مصاحبه غیرساختارمند و روایی در بستر طبیعی پاتوق‌ها انجام شد. این مصاحبه‌ها غالباً در خلال تعاملات روزمره و در همان فضاهایی صورت گرفت که نوجوانان به‌طور معمول در آن‌ها حضور داشتند تا روایت‌ها در بافت واقعی تجربه زیسته شکل گیرد. مشارکت‌کنندگان از طریق نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند؛ روشی مناسب برای دسترسی به گروه‌هایی با پیوندهای درونی قوی و حساسیت نسبت به افراد بیرونی (فلیک، ۱۳۹۹: ۱۳۴). در این فرایند، نخستین مشارکت‌کنندگان پس از شکل‌گیری رابطه اعتماد، پژوهشگر را به سایر دوستان و اعضای اکیپ معرفی کردند و بدین ترتیب شبکه مصاحبه‌شوندگان به تدریج گسترش یافت. این شیوه دسترسی، امکان ورود به حلقه‌های اجتماعی نسبتاً بسته نسل زد و دسترسی به روایت‌های صمیمانه‌تر از تجربه زیسته آنان را فراهم ساخت. در فرایند گردآوری داده‌ها، تلاش شد افرادی که بیشترین تعامل و حضور را

1. Hammersley
2. Atkinson
3. rapport
4. gatekeepers

در میدان‌های پژوهش (میدان شهدا، خیابان تختی، پاساژ نیلوفر و بوستان فدک) داشتند، شناسایی شوند. در مورد ترکیب جنسیتی نمونه (۷ پسر و ۵ دختر)، این توزیع بازتاب‌دهنده واقعیت «رؤیت‌پذیری» در فضاهای عمومی شهر بروجرد است. مشاهدات میدانی نشان داد که پسران نوجوان، سطوح کاملاً عمومی و بی‌واسطه (مانند میدان‌ها و خیابان‌های اصلی) را به عنوان «قلمرو» اصلی خود تعریف می‌کنند؛ در حالی که دختران، اگرچه در فضاهای عمومی حضور دارند، اما الگوی حضور آنان بیشتر با فضاهای نیمه‌عمومی یا مکان‌هایی با کنترل اجتماعی کمتر (مانند پارک‌ها یا مجتمع‌های تجاری) پیوند دارد. از این رو، توزیع جنسیتی به‌دست‌آمده، نه ناشی از سوگیری پژوهشگر، بلکه برآمده از الگوی زیست متفاوت دختران و پسران در بافت شهری بروجرد است. در جدول ۱، مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش آمده است.

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

کد مشارکت‌کننده	جنسیت	سن	محل اصلی حضور / پاتوق
۰۱	پسر	۱۶	میدان شهدا
۰۲	پسر	۱۷	خیابان تختی
۰۳	دختر	۱۶	پاساژ نیلوفر
۰۴	پسر	۱۸	بوستان فدک
۰۵	دختر	۱۵	خیابان تختی
۰۶	پسر	۱۷	میدان شهدا
۰۷	پسر	۱۶	بوستان فدک
۰۸	دختر	۱۷	پاساژ نیلوفر
۰۹	پسر	۱۸	خیابان تختی
۰۱۰	دختر	۱۶	میدان شهدا
۰۱۱	پسر	۱۵	بوستان فدک
۰۱۲	دختر	۱۷	پاساژ نیلوفر

بخش دیگری از پژوهش به ثبت یادداشت‌های میدانی و تحلیل نشانه‌شناختی عناصر بصری اختصاص یافت؛ از جمله تکیه‌کلام‌ها، سبک پوشش و اشیای همراه. از نظر اخلاقی، پژوهش با رعایت اصل گمنامی، رضایت آگاهانه و اعتمادسازی پیش رفت. همچنین، اصل بازاندیشی برای کنترل اثر حضور پژوهشگر و افزایش اعتبار یافته‌ها رعایت شد (پاتن^۱، ۲۰۱۵: ۷۰). در این پژوهش، تحلیل داده‌ها به‌صورت هم‌زمان با فرایند میدان انجام شد و بر پایه تلفیق سه منبع اصلی داده استوار بود: مشاهده مشارکتی، یادداشت‌های میدانی و مصاحبه‌های نیمه‌ساخت یافته. منطق این تلفیق آن بود که مشاهده مشارکتی، بُعد عملی و موقعیتی کنش‌های نوجوانان را آشکار می‌کرد و مصاحبه‌ها، امکان دسترسی به معناها، انگیزه‌ها و تفسیرهای خود مشارکت‌کنندگان را فراهم می‌ساخت. به بیان دیگر، داده‌های مشاهده‌ای نشان می‌دادند نوجوانان چه می‌کنند و داده‌های مصاحبه‌ای روشن می‌کردند که آنان این کنش‌ها را چگونه معنا می‌کنند.

1 . Patton

تحلیل داده‌ها در سه مرحله پیش رفت. در مرحله نخست، متن مصاحبه‌ها و یادداشت‌های میدانی به صورت مکرر خوانده و مرور شدند و واحدهای معنایی برجسته با کدهای اولیه مشخص شدند. این کدها عمدتاً توصیفی و نزدیک به زبان میدان بودند؛ مانند «پرسه‌زنی گروهی»، «جمع شدن در نقطه‌های خاص»، «تغییر لحن در حضور غریبه‌ها»، «استایل برای دیده شدن»، «زبان خاص اکیپ»، «چرخش بین آنلین و آفلاین» و «تفاوت دختران و پسران در نحوه حضور». در مرحله دوم، کدهای اولیه از طریق مقایسه میان منابع مختلف داده پالایش شدند؛ یعنی پژوهشگر بررسی کرد که آیا یک الگوی مشاهده شده در مصاحبه‌ها نیز بازتاب دارد و آیا یک گزاره مصاحبه‌ای در صحنه‌های میدانی نیز قابل مشاهده بوده است یا نه. این فرایند سبب شد از اتکا به یک نوع داده پرهیز شود و مضمون‌ها بر پایه هم‌پوشانی یا تکمیل متقابل داده‌ها شکل بگیرند. در مرحله سوم، کدهای مرتبط در قالب مقوله‌ها و سپس مضامین اصلی سازمان‌دهی شدند. برای نمونه، کدهای مربوط به «تجمع در پاتوق‌ها»، «اشغال موقت فضا»، «ماندن بدون مصرف‌گرایی آشکار» و «حرکت بین چند مکان» در مضمون «بازپس‌گیری فضا و تاکتیک‌های حضور» ادغام شدند. همچنین کدهای مربوط به پوشش، ژست، ویپ، موسیقی، واژگان خاص و زبان بدن، در مضامین «اجرای هویت»، «منظره صوتی» و «سرمایه خرده‌فرهنگی» جای گرفتند. بنابراین، مضامین نهایی این پژوهش نه به صورت ازپیش‌تعیین شده، بلکه از خلال رفت‌وبرگشت تحلیلی میان داده‌های میدانی، روایت مشارکت‌کنندگان و مفاهیم نظری شکل گرفته‌اند. این فرایند به نویسنده امکان داد تا از سطح توصیف صرف فراتر رود و الگوهای معنا‌دار زیست‌جهان نسل زد را در نسبت با فضا، بدن، زبان و امر دیجیتال بازسازی کند.

یافته‌های پژوهش

در این بخش، یافته‌های میدانی حاصل از مشاهده مشارکتی، مصاحبه‌های روایی و یادداشت‌های میدانی، بر اساس تم‌های اصلی استخراج شده از زیست‌جهان نسل زد در فضاهای عمومی بروجرد ارائه می‌شود. تمرکز بر پیوند میان فضا، بدن، سبک و معناست؛ یعنی آن‌چه در کف خیابان رخ می‌دهد، نه صرفاً به مثابه رفتار فردی، بلکه به عنوان اجرای جمعی در یک صحنه‌ی شهری در حال مذاکره.

۱-۵. جغرافیای حضور؛ نقشه‌نگاری پاتوق‌ها و تولید فضا

فضای عمومی در شهر بروجرد، برای نسل زد، صرفاً مجموعه‌ای از خیابان‌ها، میدان‌ها و پارک‌ها نیست؛ بلکه صحنه‌ای پویا و پر از معناست که آن‌ها به طور فعال در تولید و بازتعریف آن مشارکت دارند. این نسل، با ورود خود به فضاهای شهری، کالبد‌های موجود را اشغال کرده و بر اساس نیازها، علایق و خرده‌فرهنگ خود، آن‌ها را به مکان‌های زیسته تبدیل می‌کنند. این فرآیند، بازتابی از مفهوم تولید فضای لوفور است که معتقد بود فضا، امری منفعل نیست، بلکه محصولی اجتماعی است که دائماً در حال ساخته شدن و بازساخته شدن است (لوفور، ۱۳۹۷: ۳۸). نوجوانان بروجردی، با انتخاب هوشمندانه‌ی مکان‌ها و شیوه‌های حضورشان، به این تولید معنا می‌بخشند و حق حضور و زیستن در شهر را از آن خود می‌کنند؛ حقی که فراتر از صرف استفاده از فضا، به معنای «زندگی کردن» در آن است.

میدان شهدا، قلب تپنده‌ی شهر بروجرد، به عنوان یکی از اصلی‌ترین نقاط تجمع نوجوانان نسل زد عمل می‌کند. اگرچه در ادبیات پژوهشی، نسل زد معمولاً به متولدین اواخر دهه ۱۹۹۰ تا اوایل دهه ۲۰۱۰ میلادی اطلاق می‌شود، اما در بافت این پژوهش تمرکز مشخصاً بر نوجوانان متولد دهه ۱۳۸۰ خورشیدی است. مشارکت‌کنندگان این مطالعه عمدتاً در بازه سنی ۱۵ تا ۱۸ سال قرار داشتند و در زمان انجام پژوهش بخشی از دوره نوجوانی متأخر را تجربه می‌کردند. این گروه سنی حضور پررنگی در فضاهای عمومی شهر، به‌ویژه میدان شهدا و پیاده‌روهای پیرامون آن، دارند و بخش مهمی از تعاملات اجتماعی، اوقات فراغت و شیوه‌های خودابرازی نسلی خود را در این فضاها سامان می‌دهند. این میدان، به دلیل وسعت، موقعیت مرکزی و دسترسی آسان از نقاط مختلف شهر، به نوعی کانون ثقل فعالیت‌های آنان تبدیل شده است. در ساعات عصرگاهی، به ویژه در ایام تعطیل یا پایان هفته، میدان مملو از گروه‌هایی از نوجوانان و

جوانان است که به صورت پراکنده یا در گروه‌های دوستانه (اکیپ‌ها) حضور دارند. برخلاف کارکرد رسمی میدان به عنوان یک فضای عبوری یا مکانی برای رویدادهای شهری، نسل زد اینجا را به «فضای انتظار»، «فضای دیدار» و «فضای نمایش» بدل کرده‌اند. آن‌ها اغلب در اطراف پاساژها یا در حال پرسه زدن در پیاده‌روهای وسیع اطراف میدان دیده می‌شوند. این حضور، صرفاً تماشاگرانه نیست؛ بلکه نوعی اشغال فضایی است که احساس تعلق و مالکیت را به آن‌ها منتقل می‌کند. یکی از مصاحبه‌شوندگان ۱۷ ساله، در توصیف این حس می‌گوید:

«اصلاً انگار میدون واسه ماست. تا ساعت یازده، دوازده شب اینجا پر از برویچمون. انگار یه جورایی مال خودمونه»

در فاصله‌ای نه‌چندان دور، خیابان تختی قرار دارد که با پیاده‌روهای پهن و درختان بلندش، فضایی متفاوت را برای نسل زد فراهم می‌آورد. این خیابان، برخلاف میدان شهدا که بیشتر فضایی باز و عمومی است، حالتی «نیمه‌خصوصی» دارد. نوجوانان در اینجا بیشتر به صورت اکیپ‌های کوچک‌تر دیده می‌شوند؛ در حال قدم‌زدن، صحبت کردن یا نشستن روی پله‌های ورودی مغازه‌ها. پیاده‌روی تختی به نوعی صحنه نمایش و گشت‌وگذار آن‌هاست. سبک راه‌رفتن، نحوه استقرار بدن، و حتی صدای خنده‌ها و مکالماتشان در این پیاده‌رو که با بافت سنتی‌تر شهر در هم آمیخته، معنایی خاص پیدا می‌کند. این گشت‌وگذار صرفاً فعالیتی بدنی نیست، بلکه نوعی کنش فضایی است که به آن‌ها اجازه می‌دهد تا در عین حضور در شهر، قلمرویی خاص برای خود تعریف کنند، یک مشارکت‌کننده ۱۶ ساله می‌گوید:

«اینجا قشنگه، چون آدم می‌تونه راحت راه بره، دور بزنه. معلومه که کی تو خیابونه، کی نیست. یه جورایی انگار همه همدیگه رو

می‌شناسن»

در امتداد همین منطق چرخش میان سطوح مختلف عمومی بودن، نوجوانان تنها به فضاهای باز و پررفت‌وآمد اکتفا نمی‌کنند، بلکه به فضاهای نیمه‌داخلی و محصور نیز حرکت می‌کنند تا شکل دیگری از تعاملات اجتماعی خود را سامان دهند. پاساژ نیلوفر، با کوچه‌های اطراف، راهروها و بوتیک‌های کوچک خود، چنین کارکردی دارد و فضایی کاملاً متفاوت را برای این نسل فراهم می‌آورد. برخلاف تصور رایج که پاساژها را صرفاً مکان‌هایی تجاری می‌داند، نوجوانان از فضاهای پشت‌صحنه و گوشه‌های دنج این پاساژ برای گردهمایی‌های خصوصی‌تر و تعاملات کم‌دیدتر خود استفاده می‌کنند. این مکان‌ها، به دلیل فضاهای غیررسمی، به پاتوق‌هایی امن برای گپ‌وگفت‌های صمیمی، رد و بدل کردن اطلاعات و حتی مصرف سیگار یا ویپ تبدیل شده‌اند، یکی مشارکت‌کننده ۱۸ ساله می‌گوید:

«ما معمولاً اینجا جمع می‌شیم. چون کسی کاری به کارمون نداره. می‌تونیم راحت باشیم. بیرون، تو خیابون، همه نگاه می‌کنن»

اینجا، «خصوصی‌سازی» فضا توسط نسل زد، در فضایی عمومی و تجاری اتفاق می‌افتد؛ مفهومی که نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری و خلاقیت آن‌ها در استفاده از محیط شهری است. در نقطه‌ی دیگری از شهر، دیپلمات ستر و مجتمع‌های تجاری مشابه، نمادی از مدرنیته و مصرف‌گرایی رادیکال‌تر شهری هستند. حضور نسل زد در این مکان‌ها، بیشتر با انگیزه‌های تجاری (خرید، کافه رفتن) یا صرفاً برای «تماشا» و «بودن» در فضایی لوکس‌تر و مدرن‌تر صورت می‌گیرد. این مجتمع‌ها، با نورپردازی خاص، چیدمان مدرن و حضور برندهای معروف، فضایی را ایجاد می‌کنند که با تصویر ایده‌آل نسل زد از یک فضای شهری مدرن همخوانی دارد. با این حال، حضور آن‌ها در این مکان‌ها، بیشتر مصرف‌گرایانه است تا تولیدکننده فضا. آن‌ها در این فضاها حضور دارند، اما کمتر آن را بازتعریف می‌کنند. این موضوع، تفاوت میان فضای کالایی و فضای زیسته را برجسته می‌سازد.

نهایتاً، بوستان فدک، به عنوان یک فضای سبز وسیع و کمی دورتر از مرکز شهر، نقشی مکمل را ایفا می‌کند. این پارک، بیشتر محل تجمع در شب‌های تابستان یا برای فعالیت‌های گروهی خاص‌تر است. اما به طور کلی، پاتوق‌های اصلی نسل زد در بروجرد، به فضاهای

مرکزی‌تر و شهری‌تر محدود می‌شود که امکان تعاملات اجتماعی بیشتر و نمایش هویت خرده‌فرهنگی را فراهم می‌آورند. این انتخاب‌های مکانی، نشان‌دهنده یک منطق فضایی است که بر اساس آن، نسل زد به دنبال فضاهایی هستند که هم امکان حضور و نمایش را فراهم کنند و هم حس امنیت و تعلق را به آن‌ها ببخشند. آن‌ها با تاکتیک‌های حضور خود (مانند اکیپ شدن، انتخاب زمان مناسب، و شیوهی استقرار در فضا)، در حال بازنویسی و بازپس‌گیری فضاهای شهری هستند و بدین ترتیب، شهری متفاوت از آن‌چه که در نقشه‌های رسمی ترسیم شده، خلق می‌کنند. این تولید فضا، نه یک رویداد منفرد، بلکه یک فرآیند مستمر و پویاست که در تعامل میان نسل جوان و محیط شهری شکل می‌گیرد.

۵-۲. بازآرایی مرزهای جنسیت

یکی از محورهای مهم در تحلیل فرهنگ جوانان معاصر، نسبت میان تغییرات فرهنگی نسل‌های جدید و تداوم ساختارهای جنسیتی است. در نگاه نخست، بخشی از تجربه زیسته نوجوانان نسل زد در میدان‌های مورد مطالعه، از جمله میدان شهید، خیابان تختی، پاساژ نیلوفر و بوستان فدک، نشان‌دهنده نوعی کمرنگ شدن مرزهای سنتی جنسیتی است. شباهت در سلیقه‌های موسیقایی، استفاده از زبان و اصطلاحات مشترک و حضور همزمان دختران و پسران در فضاهای شهری می‌تواند این تصور را ایجاد کند که هویت‌های جنسیتی در میان نسل جدید سیال‌تر و کمتر سلسله‌مراتبی شده‌اند. با این حال، بررسی دقیق‌تر کنش‌های روزمره نوجوانان نشان می‌دهد که این تغییرات الزاماً به معنای حذف یا محو تمایزهای جنسیتی نیست.

آنجلا مک‌رابی^۱ در مطالعات خود بر فرهنگ جوانان و به‌ویژه دختران نوجوان نشان می‌دهد که تغییرات فرهنگی معاصر اغلب در قالب نوعی «توانمندسازی ظاهری» یا «فمینیسم پسا فمینیستی» ظاهر می‌شوند؛ وضعیتی که در آن نشانه‌های آزادی و انتخاب فردی افزایش می‌یابد، اما ساختارهای نابرابر جنسیتی همچنان در سطوح ظریف‌تری بازتولید می‌شوند. به تعبیر او، در بسیاری از فضاهای فرهنگی معاصر «دختران تشویق می‌شوند خود را آزاد و مستقل تصور کنند، در حالی که همچنان در چارچوب انتظارات جنسیتی خاصی عمل می‌کنند» (مک‌رابی، ۲۰۰۹: ۱۲). این نگاه به‌خوبی می‌تواند وضعیت مشاهده‌شده در میان نوجوانان مورد مطالعه را توضیح دهد. در میدان‌های شهری بروجرد، دختران و پسران نسل زد در بسیاری از نمادهای فرهنگی اشتراک دارند. برای مثال، استفاده از اصطلاحات مشابه در گفتار روزمره، علاقه به سبک‌های موسیقی رپ و پاپ جهانی و حضور فعال در شبکه‌های اجتماعی بخشی از فرهنگ مشترک آنان را شکل می‌دهد. یکی از دختران ۱۷ ساله در پاساژ نیلوفر در توصیف این وضعیت می‌گفت:

«الان دیگه فرق خاصی نیست، ما هم همون آهنگایی رو گوش می‌دیم که پسران گوش می‌دن، همون اصطلاحاتو به کار می‌بریم»

با این حال، مشاهده تعاملات روزمره نشان می‌دهد که این همگرایی فرهنگی به معنای یکسان شدن کامل تجربه اجتماعی دختران و پسران نیست. الگوی حضور در فضاهای شهری همچنان با نوعی تمایز جنسیتی همراه است. پسران غالباً میدان شهید و خیابان تختی را به عنوان فضاهایی برای دیده‌شدن و نمایش هویت خود انتخاب می‌کنند؛ فضاهایی که در آن‌ها نوعی نمایشگری اجتماعی در قالب شوخی‌های بلند، ایستادن‌های طولانی در نقاط قابل رؤیت و رقابت‌های نمادین میان گروه‌های همسال مشاهده می‌شود. یکی از پسران ۱۸ ساله در بوستان فدک این وضعیت را چنین توصیف می‌کرد:

«اینجا باید یه کاری کنی که بقیه ببینت... اگه فقط وایستی و حرف نزنی، اصلاً حساب نمی‌کننت»

^۱ Angela McRobbie

در مقابل، حضور دختران در این فضاها اغلب با نوعی مدیریت دقیق‌تر رفتار و توجه بیشتر به نگاه‌های پیرامونی همراه است. دختران معمولاً در قالب گروه‌های کوچک‌تر و با فاصله‌گذاری بدنی منسجم‌تر در فضا حضور دارند و در بسیاری موارد مکان‌هایی مانند پاساژها یا بخش‌هایی از پارک‌ها را برای تعاملات طولانی‌تر انتخاب می‌کنند. یکی از دختران ۱۶ ساله در پاساژ نیلوفر اشاره می‌کرد:

«ما معمولاً جمعی می‌ایستیم... اگه حس کنیم کسی زیاد نگامون می‌کنه، سریع جابه‌جا می‌شیم»

این تفاوت‌ها را می‌توان در چارچوب تحلیل مکرابی از فرهنگ دختران نوجوان فهم کرد. او نشان می‌دهد که در بسیاری از فرهنگ‌های جوانان معاصر، دختران به‌ظاهر از آزادی‌های بیشتری برخوردار شده‌اند، اما همچنان با نوعی «نظارت فرهنگی» بر بدن و رفتار خود مواجه‌اند (مکرابی، ۲۰۰۹: ۵۷). به بیان دیگر، حتی زمانی که دختران در فضاهای عمومی حضور دارند، ناچارند شیوه‌های خاصی از خودنظارتی و مدیریت بدن را به کار گیرند. این وضعیت در میدان‌های مورد مطالعه نیز قابل مشاهده بود؛ جایی که دختران در عین مشارکت در فرهنگ مشترک نسل زد، نسبت به نحوه دیده‌شدن و قضاوت اجتماعی حساسیت بیشتری نشان می‌دادند.

از منظر مکرابی، فرهنگ جوانان معاصر اغلب با نوعی «فردگرایی فرهنگی» همراه است که در آن موفقیت و آزادی به عنوان انتخاب‌های شخصی تعریف می‌شوند، در حالی که ساختارهای اجتماعی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند (مکرابی، ۲۰۰۹: ۱۹). در میان نوجوانان مورد مطالعه نیز نوعی تأکید بر انتخاب‌های فردی و سبک زندگی شخصی دیده می‌شد. بسیاری از آنان تمایل داشتند خود را نسلی متفاوت از نسل‌های پیشین معرفی کنند؛ نسلی که به گفته یکی از مشارکت‌کنندگان «بیشتر دنبال حال خودش تا حرف بقیه». با این حال، همین تأکید بر فردیت در عمل با محدودیت‌های هنجاری و اجتماعی بافت محلی درهم تنیده است. در نتیجه، آنچه در میدان مشاهده شد را می‌توان نوعی وضعیت دوگانه دانست: از یک سو نسل زد از طریق سبک‌های فرهنگی مشترک، زبان جدید و حضور در فضاهای شهری تلاش می‌کند مرزهای سنتی جنسیت را بازتعریف کند؛ و از سوی دیگر، الگوهای نظارتی و انتظارات اجتماعی همچنان تفاوت‌هایی در شیوه حضور دختران و پسران ایجاد می‌کند. این وضعیت با تحلیل مکرابی از فرهنگ جوانان همخوانی دارد؛ تحلیلی که نشان می‌دهد تغییرات فرهنگی معاصر اغلب نه به حذف کامل ساختارهای جنسیتی، بلکه به بازآرایی و بازتعریف آن‌ها در قالب‌های جدید منجر می‌شود.

۳-۵. نمایش سبک؛ بدنمندی و نشانه‌شناسی استایل

بدن، در قلمرو خرده‌فرهنگ نسل زد، به مثابه یک «صحنه» عمل می‌کند؛ صحنه‌ای که بر روی آن، هویت، تعلقات گروهی و پیام‌های مقاومت نمادین اجرا می‌شوند. این بدن‌ها، صرفاً کالبدهای زیستی نیستند، بلکه ابزارهای ارتباطی فعالی به شمار می‌آیند که از طریق «سبک^۱»، «ژست^۲» و «آرایش^۳» پیام‌های پیچیده‌ای را به دنیای پیرامون منتقل می‌کنند. برای نسل زد بروجد، «سبک» به یک زبان بدل شده است؛ زبانی که در آن، انتخاب لباس، مدل مو، یا حتی نحوه راه رفتن، معانی عمیقی را حمل می‌کند.

یکی از بارزترین ویژگی‌های سبک نسل زد در بروجد، گرایش به استایل‌های «اورسایز» است. این استایل که شامل پوشیدن لباس‌هایی با سایز بزرگ‌تر از حد معمول (مانند هودی‌های گشاد، تیشرت‌های گشاد، شلوارهای گشاد و کاپشن‌های حجیم) می‌شود، فراتر از یک انتخاب صرفاً مدگرایانه است. اورسایز، نوعی پوشاندن یا پنهان کردن بدن است که می‌تواند معانی متعددی داشته باشد: از تلاش برای فرار از نگاه‌های جنسیتی یا قضاوت‌گرانه تا ایجاد حس راحتی و آزادی در حرکت. این استایل، همچنین نوعی «بی‌تفاوتی» ظاهری

1. Style

2. Gesture

3. Appearance

را به نمایش می‌گذارد؛ گویی فرد تلاش چندانی برای جلب توجه به بدن خود نکرده است، یکی از مشارکت‌کنندگان ۱۵ ساله که پاتوقش میدان شهدا است، می‌گوید:

«این لباس راحت. آدم حس می‌کنه آزاده. لازم نیست نگران باشی که چقدر چاق یا لاغر به نظر می‌رسی. همه چی رو می‌پوشونه»

این پوشاندن بدن، خود نوعی بازی با دیده شدن است؛ فرد دیده می‌شود، اما نه آن‌گونه که انتظار می‌رود. علاوه بر اورسایز، توجه به جزئیات در سبک نیز اهمیت دارد. اکسسوری‌ها مانند کلاه‌ها، گردنبندها، دستبندها و حتی نحوه بستن بند کفش‌ها، می‌توانند نشانه‌هایی از تعلق گروهی یا سلیقه فردی باشند. مدل مو، از رنگ‌های فانتزی گرفته تا کوتاهی‌های خاص، یکی دیگر از عناصر کلیدی در اجرای هویت است. این جزئیات، با اینکه ممکن است از دور به چشم نیایند، اما در تعاملات نزدیک‌تر، به عنوان نشانه‌هایی از سرمایه خرده‌فرهنگی عمل می‌کنند؛ یعنی کسانی که این نشانه‌ها را بهتر می‌شناسند و به کار می‌برند، در سلسله‌مراتب گروهی جایگاه بالاتری کسب می‌کنند (تورنتون، ۱۹۹۵: ۱۱). نشانه‌شناسی بدن، فراتر از لباس، شامل نحوه استقرار و حرکت بدن در فضا نیز می‌شود. نحوه راه رفتن، ایستادن و ژست‌های دست و صورت، همگی حامل پیام‌های نمادین هستند. برای مثال، ایستادن با دست‌ها در جیب یا تکیه دادن به دیوار به شکلی خاص، می‌تواند حسی از خونسردی، بی‌خیالی یا نوعی حالت چالش‌گرانه در برابر هنجارهای رایج را القا کند. این بدنمندی، بخشی از زبان غیرکلامی است که نسل زد به خوبی از آن بهره می‌برند، یک مشارکت‌کننده ۱۷ ساله که پاتوقش پاساژ نیلوفر است می‌گوید:

«وقتی می‌شینیم اینجا (اشاره به پله‌های پاساژ)، یه جوری که انگار کل دنیا رو داریم از بالا نگاه می‌کنیم. یه حس قدرت بهم

می‌ده»

این اجرای سبک و بدنمندی، در تقابل با انتظارات هنجاری جامعه سنتی بروجرد صورت می‌گیرد. جایی که پوشش و رفتار زنان و مردان جوان، اغلب تحت نظارت دقیق‌تری قرار دارد. نسل زد با انتخاب سبک‌هایی که ممکن است جلب توجه کنند یا نامتعارف تلقی شوند، در حال اجرای نوعی مقاومت نمادین هستند. این مقاومت، لزوماً آشکار و سیاسی نیست، بلکه از طریق سبک و ظاهر بیان می‌شود. این امر، یادآور مفهوم «مقاومت از طریق سبک» است که توسط مکتب مطالعات فرهنگی بیرمنگام، به ویژه هیدج، مطرح شد؛ جایی که خرده‌فرهنگ‌ها از طریق سبک خود، با معنای غالب جامعه به چالش کشیده و هویتی متمایز برای خود می‌سازند (هیدج، ۱۴۰۲: ۱۳). سبک اورسایز، مثلاً، می‌تواند به عنوان نوعی فرار از بدن یا گریز از کلیشه‌های جنسیتی تلقی شود که در جامعه سنتی بروجرد وجود دارد. در نهایت، بدن و سبک برای نسل زد بروجرد، تنها پوشش ظاهری نیستند؛ بلکه ابزارهای قدرتمندی برای خودسازی، ابراز تعلق و اجرای هویتی هستند که هم فردی است و هم جمعی. این بدن‌های اجراگر، در صحنه خیابان‌ها و پاتوق‌های شهر، داستان خرده‌فرهنگ آن‌ها را روایت می‌کنند؛ داستانی از تمایز، مقاومت، و تلاش برای یافتن فضایی برای «بودن» در جهانی که گاه آن‌ها را نادیده می‌گیرد.

۴-۵. زیست‌جهان زبانی؛ آرگو، دریل و منظره‌های صوتی

زبان، به عنوان یکی از اصلی‌ترین ابزارهای هویت‌سازی و ایجاد تعلق در خرده‌فرهنگ‌ها، در میان نسل زد بروجرد نقشی حیاتی ایفا می‌کند. در پاتوق‌های شهری، گفتار صرفاً وسیله‌ای برای انتقال اطلاعات نیست، بلکه به ابزاری برای تعریف مرزهای گروهی، ابراز خود و دیگری و خلق فضایی مشترک و قابل فهم برای اعضای خرده‌فرهنگ تبدیل می‌شود. این زیست‌جهان زبانی، با استفاده از آرگو، تکیه‌کلام‌های خاص و حتی سبک گفتاری و موسیقی‌های رایج، منظره‌ای صوتی منحصر به فرد را خلق می‌کند که بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت نسل زد را تشکیل می‌دهد.

یکی از مشخصه‌های بارز زبان نسل زد، استفاده گسترده از آرگو یا زبان کوچه بازاری است. این اصطلاحات، که اغلب از ترکیب کلمات موجود، وام‌گیری از زبان‌های دیگر (به ویژه انگلیسی)، یا ایجاد معانی جدید برای کلمات قدیمی حاصل می‌شوند، برای افراد خارج از گروه، ناآشنا و حتی نامفهوم به نظر می‌رسند. در بروجرذ، برخی از این اصطلاحات رایج عبارتند از: «خفن» (به معنای عالی، فوق‌العاده)، «داش» (برای خطاب قرار دادن دوستان پسر)، «کپ کردن» (کنایه از فهمیدن یا گیر افتادن)، «جوک نگو» (یعنی جدی نگیر)، «پیاده شو با هم بریم» (به معنای وقت تلف نکن یا برو دنبال کارت)، «چت شده» (یعنی دیوانه شده یا کار اشتباهی می‌کند)، «فاز» (به معنای حس و حال، مود)، «ردی» (یعنی عجیب و غریب، دیوانه)، «لش» (به معنای بی‌حال، تنبل). این کلمات، در بافت مکالمه، معنایی فوری و گروهی پیدا می‌کنند و باعث ایجاد حس خودمانی بودن و درک متقابل در میان اعضای اکیپ می‌شوند، یکی از مشارکت‌کنندگان ۱۷ ساله در میدان تختی می‌گوید:

«وقتی با بچه‌ها حرف می‌زنیم، اصطلاحاتی استفاده می‌کنیم که شاید بقیه نفهمن. این باعث می‌شه حس کنیم یه جورایی خودمونی‌تریم. انگار یه زبون رمزی داریم»

علاوه بر آرگوی عمومی، هر اکیپ یا گروه دوستانه، ممکن است تکیه کلام‌ها و اصطلاحات خاص خود را نیز داشته باشد. این کلمات، نقش «نشانه‌های گروهی» را ایفا می‌کنند و به اعضا کمک می‌کنند تا خود را از دیگران متمایز کنند. این تکیه کلام‌ها می‌توانند ناشی از یک شوخی درونی، یک رویداد مشترک یا حتی ارجاع به یک شخصیت در فیلم یا موسیقی باشند. استفاده از این اصطلاحات، باعث تقویت حس همبستگی و منحصر به فرد بودن گروه می‌شود.

یکی دیگر از جنبه‌های مهم منظره صوتی نسل زد، گرایش به برخی سبک‌های موسیقی جهانی، به‌ویژه سبک «دریل» است. موسیقی دریل که ریشه‌های آفریقایی-آمریکایی دارد و اغلب با مضامینی چون زندگی خیابانی، خشونت و تقابل با نظم مسلط همراه است، در سال‌های اخیر از طریق شبکه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های آنلاین در میان بخشی از جوانان در شهرهای مختلف ایران نیز رواج یافته است. در این میان، مشاهده‌های میدانی این پژوهش نشان می‌دهد که نوجوانان نسل زد در بروجرذ نیز با این جریان موسیقایی در تماس هستند و آن را در تجربه‌های روزمره خود بازتفسیر می‌کنند. در چنین بستری، این موسیقی تنها یک سرگرمی نیست، بلکه به‌عنوان فضایی برای بیان احساسات، بازنمایی هویت و گاه نوعی بیان خرده‌فرهنگی عمل می‌کند. در پاتوق‌های شهری، شنیدن قطعات دریل از بلندگوهای سیار یا در حین رانندگی، بخشی از اتمسفر صوتی فضا را شکل می‌دهد. این موسیقی، با ریتم تند، اشعار اغلب خشن و گاه اعتراضی و فضایی که ایجاد می‌کند، با حس «بی‌قراری»، «چالش» و «زندگی در حاشیه» که ممکن است برخی از این نوجوانان تجربه کنند، همخوانی دارد. یک مشارکت‌کننده ۱۸ ساله که در ماشینش نشسته و در حال تنظیم موزیک مورد علاقه‌اش هست می‌گوید:

«موسیقی که گوش می‌دیم خیلی مهمه. دریل یه جورایی با حال و هوای ما جوره. انگار حرفای دل ما رو می‌زنه»

زبان بدن و لحن گفتار نیز بخش مهمی از زیست‌جهان زبانی نوجوانان را شکل می‌دهد. در مشاهدات میدانی، گفت‌وگوهای آنان معمولاً با ریتمی تند، قطع کردن جمله‌های یکدیگر و خنده‌های ناگهانی همراه بود؛ گویی سرعت کلام با ضرباهنگ حضورشان در فضا هماهنگ است. مکث‌های کوتاه و صداهای میان‌جمله‌ای مانند «...»، «آره دیگه»، «خب ببین»، «حالا ولش کن» نه تنها برای پر کردن سکوت، بلکه برای نگه‌داشتن نوبت سخن یا تأکید بر صمیمیت درون گروهی به کار می‌رفت. در بسیاری از مواقع، یک نفر جمله‌ای را نیمه‌کاره رها می‌کرد و دیگری آن را کامل می‌کرد؛ امری که نشان‌دهنده نوعی هم‌فهمی و انسجام درون‌اکیپی بود.

برای نمونه، در یکی از عصرهای تابستان در پیاده‌روی تختی، گفت‌وگوی دو نوجوان ۱۶ و ۱۷ ساله چنین پیش رفت:

«دیشب اومدی؟»

«نه بابا، حوصله نبود... اصلاً حال نمی‌داد.»

«آره دیگه، کلاً ضایع بود، فقط الکی شلوغ کرده بودن.»

در این مکالمه کوتاه، واژگانی مانند «حال نمی‌داد» یا «ضایع بود» صرفاً توصیف یک موقعیت نیست، بلکه حامل داوری ارزشی و نشانه‌ای از کدهای مشترک نسلی است. چنین اصطلاحاتی نوعی مرزبندی نمادین با زبان رسمی و بزرگسالانه ایجاد می‌کند و به نوجوانان امکان می‌دهد از خلال زبان، حس تعلق گروهی خود را تثبیت کنند. حتی تغییر تُن صدا هنگام شوخی، کش‌دادن برخی واژه‌ها برای اغراق «خیلی باحال بود!» یا پایین آوردن صدا هنگام گفتن موضوعی حساس، بخشی از سازمان‌یافتگی صوتی پاتوق‌ها را می‌سازد. در این معنا، زبان نه صرفاً ابزار انتقال پیام، بلکه بخشی از اجرای هویت و تولید فضای نسلی است. این لحن، اغلب با نوعی بی‌تفاوتی یا خنک‌خونی همراه است که سعی در پنهان کردن احساسات عمیق‌تر یا نشان دادن استقامت در برابر مشکلات دارد. این استقامت کلامی، بازتابی از تلاش برای حفظ اعتبار و نوعی کنترل نمادین در محیط‌هایی است که نوجوانان گاه در آن‌ها ممکن است احساس آسیب‌پذیری کنند. البته باید توجه داشت که بسیاری از سبک‌های گفتاری نسل زد، چه از نظر واژگان و چه از نظر ریتم و لحن، محدود به بروجرد نیستند و بخش قابل توجهی از آن‌ها از طریق شبکه‌های اجتماعی، ارتباطات آنلاین و مواجهه با جریان‌های فرهنگی گسترده‌تر شکل می‌گیرد. با این حال، مشاهدات میدانی نشان می‌دهد که این الگوهای زبانی در بستر اجتماعی و شهری بروجرد معنای بومی‌شده‌تری پیدا می‌کنند و با تجربه زیسته نوجوانان در پاتوق‌های مشخص پیوند می‌خورند. در این معنا، زبان و گفتار نسل زد صرفاً مجموعه‌ای از کلمات نیست، بلکه نوعی «سامانه معنایی» چندلایه است که در تعامل با فضا، روابط درون‌گویی و نیاز به بازنمایی هویت گروهی ساخته می‌شود و گاه به صورت نوعی مقاومت فرهنگی در برابر هنجارهای رسمی‌تر نیز عمل می‌کند. آرگو، تکیه کلام‌ها، موسیقی دریل و لحن گفتار، همگی ابزارهایی هستند که این نسل از طریق آن‌ها، دنیای خود را بازتعریف کرده و مرزهای خود را از «دیگری» (جامعه سنتی، والدین یا حتی خرده‌فرهنگ‌های دیگر) مشخص می‌کنند. این منظره صوتی، بخش جدایی‌ناپذیر از زیست‌جهان آن‌هاست که در پاتوق‌های شهری، حضوری پررنگ دارد.

۵-۵. فضای کارناوالی خیابان: زبان رکیک به مثابه «وارونگی نظم اجتماعی»

در کنار تمامی ابعاد هویتی، یکی از یافته‌های متمایز این پژوهش، نحوه استفاده از «ادبیات رکیک» در فضاهای عمومی بروجرد است. برای درک عمیق این پدیده، نباید تقلیل‌گرایانه تنها به جنبه اخلاقی آن نگریست؛ بلکه این شیوه‌ی گفتاری را می‌توان از خلال مفهوم «کارناوال» میخائیل باختین^۱ بازخوانی کرد. باختین معتقد است در فضاهای کارناوالی، سلسله‌مراتب رسمی و ساختارهای جدی حاکم بر جامعه برای لحظاتی به تعلیق درمی‌آیند و جای خود را به نوعی «وارونگی» می‌دهند که در آن، گفتمان‌های ممنوعه به زبان رسمی فضا تبدیل می‌شوند (باختین، ۱۴۰۴: ۱۰).

در فضاهای شهری، خیابان برای نوجوانان نسل زد، نه صرفاً یک گذرگاه، بلکه به مثابه یک «صحنه کارناوالی» عمل می‌کند. در این ساحت، نوجوانان با استفاده از زبانی که در عرف «ادبیات رسمی» بزرگسالان، ناپسند و رکیک تلقی می‌شود، در حال بازتعریف مرزهای حاکمیت بر فضای شهری هستند. این زبان، ابزاری است برای شکستن هیمنه‌ی گفتمان جدی و سلسله‌مراتبی که نهادهای قدرت

^۱ Mikhail Bakhtin.

(خانواده، مدرسه، پلیس اخلاقی) بر جامعه تحمیل کرده‌اند. یکی از مشارکت‌کنندگان ۱۸ ساله در میدان شهید، در توصیف چرایی لحن گفتار گروهشان می‌گفت:

«اینجا که دیگه خونه نیست، مدرسه هم نیست که بخوایم رسمی حرف بزنیم. اینجا خیابونه، مال ماست. وقتی با رفیق‌هایم، جوری حرف می‌زنیم که بقیه بفهمن اینجا قلمرو ماست و کسی نمی‌تونه برامون تعیین تکلیف کنه»

در این چارچوب، واژگان به اصطلاح رکیک، از معنای تحت‌اللفظی خود تهی شده و به عنوان «نشانه‌های تخطی» عمل می‌کنند. این زبان، ابزاری برای ایجاد «فضایی ضدساختاری» است که در آن، سلسله‌مراتب «بزرگتر/کوچکتر» یا «معلم/شاگرد» بی‌معنا می‌شود. به بیان باختین، این «زبان بازار» یا «زبان کارناوالی»، از طریق پایین کشیدن مفاهیم متعالی به سطح پایین‌تنه (جسمانیت، غریزه و بی‌پرواگویی)، اقتدار نظم رسمی را به چالش می‌کشد. از منظر این پژوهش، این ادبیات، نه نشانه‌ای از زوال اخلاقی، بلکه راهبردی زبانی برای «اشغال نمادین فضا» است. نوجوانان با درهم‌شکستن قداست زبانی فضای عمومی، حق حضور و عاملیت خود را در بافت شهری بروجد تثبیت می‌کنند. آن‌ها با به کار بردن این زبان، فضایی خلق می‌کنند که در آن، «دیگری بزرگسال» (که نماد نظم رسمی است) جایی ندارد و در نتیجه، به طور موقت از قلمرو هنجارهای رسمی شهری «اخراج» می‌شود. این «تخطی زبانی»، در واقع نوعی رهایی از فشارهای ساختاری و ایجاد یک حریم امن همبستگی‌ساز است که در آن، نوجوانان نسل زد بروجد، قواعد بازی خودشان را می‌نویسند.

۵-۶. مکانیسم «اکیپ»: سلسله‌مراتب و سرمایه‌ی خرده‌فرهنگی

در میان نسل زد بروجد، حضور فردی در فضاهای عمومی، کمتر رایج است. بیشتر نوجوانان به صورت اکیپ یا گروه‌های دوستانه دیده می‌شوند که هر کدام ساختار، قوانین و سلسله‌مراتب خاص خود را دارند. این اکیپ‌ها، نه تنها محمل اصلی تعاملات اجتماعی، بلکه بستری برای شکل‌گیری هویت، یادگیری هنجارهای خرده‌فرهنگی و کسب اعتبار در میان هم‌سالان هستند. درک مکانیسم تشکیل این گروه‌ها و پویایی‌های درونی آن‌ها، برای فهم چگونگی عملکرد خرده‌فرهنگ نسل زد در شهر حیاتی است.

اکیپ در اینجا، بیش از یک دوستی ساده است؛ بلکه نوعی اتحاد مبتنی بر علایق مشترک (سبک پوشش، موسیقی، پاتوق) و گاهی نیازهای متقابل است. اعضای یک اکیپ، اغلب سال‌ها یکدیگر را می‌شناسند یا در فضاهای مشابه (مدرسه، محله یا حتی شبکه‌های اجتماعی) با هم در ارتباط بوده‌اند. هسته اصلی اکیپ معمولاً چند نفر است که نزدیک‌ترین دوستان محسوب می‌شوند و پیرامون آن‌ها، دایره وسیع‌تری از آشنایان یا دوستان «دوستان» شکل می‌گیرد. یکی از مشارکت‌کنندگان که ۱۷ سال سن دارد در حوالی میدان شهید پاتوق می‌کند، می‌گوید:

«ما از بچگی با هم بودیم. بعد کم‌کم دوستای جدید هم اومدن. ولی اون چند نفر اول، همیشه فرق دارن»

درون هر اکیپ، نوعی سلسله‌مراتب وجود دارد که اغلب به طور ضمنی و بر اساس معیارهایی چون سن، تجربه (مثلاً داشتن گواهینامه رانندگی یا تجربه بیشتر در بیرون رفتن)، میزان اعتبار خرده‌فرهنگی (دانش در مورد مد، موسیقی یا اصطلاحات)، و گاهی قدرت یا نفوذ در گروه، شکل می‌گیرد. معمولاً یک یا دو نفر به عنوان «لیدر» یا «کله‌گروه» شناخته می‌شوند که تصمیمات اصلی (مانند انتخاب پاتوق، زمان بیرون رفتن یا نحوه برخورد با افراد خارج از گروه) را اتخاذ می‌کنند. این لیدرها، اغلب افرادی هستند که خنک‌تر به نظر می‌رسند، یا دانش بیشتری در مورد روندهای روز دارند، یا در تعامل با دیگران جسورترند، یکی از مشارکت‌کنندگان که ۱۶ سال سن دارد و پاتوق اکیپش در حوالی پاساژ نیلوفر است می‌گوید:

«پیمان معمولاً تصمیم می‌گیره کجا بریم. چون هم از ما بزرگتره، هم همه قبولش دارن»

معیار اصلی برای پذیرفته شدن در یک اکیپ و در نتیجه کسب سرمایه خرده‌فرهنگی، بیش از هر چیز، هماهنگی با سبک و هنجارهای گروه است. این هماهنگی شامل پوشیدن لباس‌های مشابه یا در همان سبک، استفاده از آرگوی گروه و داشتن نگرش و رفتاری مطابق با ارزش‌های خرده‌فرهنگ است. کسانی که این معیارها را بهتر برآورده کنند، اعتبار بیشتری کسب می‌کنند و جایگاه بالاتری در سلسله‌مراتب گروه پیدا می‌کنند. مفهوم «سرمایه خرده‌فرهنگی» که تورنتون آن را به تفصیل تحلیل کرده است، نشان می‌دهد که در خرده‌فرهنگ‌های معاصر، صرف عضویت در یک جمع کافی نیست، بلکه میزان آشنایی با کدها، سبک‌ها، سلیقه‌های موسیقایی، شیوه‌های پوشش و حتی نحوه سخن گفتن، به نوعی سرمایه نمادین تبدیل می‌شود. این سرمایه به افراد امکان می‌دهد در درون گروه از دیگران متمایز شوند، اعتبار کسب کنند و جایگاه بالاتری به دست آورند. به بیان دیگر، هرچه فرد در تشخیص و به‌کارگیری نشانه‌های معتبرتر خرده‌فرهنگی مهارت بیشتری داشته باشد، از «اعتبار درون‌گروهی» بیشتری برخوردار می‌شود. (Thornton, 1995: 11). در میدان پژوهش نیز می‌توان نشانه‌هایی از این فرایند را مشاهده کرد. برای مثال، آشنایی با سبک‌های موسیقی خاص، شناخت اصطلاحات و کدهای رایج در شبکه‌های اجتماعی، یا حتی نحوه پوشیدن لباس و استفاده از اکسسوری‌ها، برای برخی از نوجوانان به ابزاری برای کسب اعتبار در میان همسالان تبدیل می‌شود. نوجوانانی که تسلط بیشتری بر این نشانه‌ها دارند، معمولاً در تعاملات گروهی نقش پررنگ‌تری پیدا می‌کنند و گاه به عنوان مرجع سلیقه یا الگوی سبک در میان دوستان خود شناخته می‌شوند. از این منظر، سرمایه خرده‌فرهنگی در میان نسل زد نه صرفاً در مصرف یک سبک خاص، بلکه در توانایی بازنمایی و اجرای ماهرانه آن در فضاهای اجتماعی مانند پاتوق‌های شهری نیز نمود پیدا می‌کند.

فردی که «کول» است، یعنی استانداردهای خرده‌فرهنگ را به خوبی رعایت می‌کند، سرمایه بیشتری دارد. در مقابل، کسانی که این معیارها را ندارند، یا ناشناخته تلقی می‌شوند و یا در حاشیه اکیپ قرار می‌گیرند. گاهی نیز، این متفاوت بودن می‌تواند به عنوان یک امتیاز تلقی شود، اگر فرد بتواند آن را به شکلی کول و خاص ارائه دهد. اما به طور کلی، همنوایی با سبک و هنجارهای اکیپ، کلید اصلی کسب اعتبار و پذیرش است.

هویت گروهی در این اکیپ‌ها، بسیار قوی است. اعضای یک اکیپ، خود را در برابر دیگری (افراد خارج از اکیپ، اکیپ‌های دیگر یا جامعه سنتی) تعریف می‌کنند. این دیگری، می‌تواند منبعی برای تمایز و تقویت هویت گروهی باشد. گاهی این تمایز به صورت رقابت یا حتی تقابل با اکیپ‌های دیگر بروز می‌کند، که این خود می‌تواند به شکل‌گیری قلمروهای نامرئی در فضاهای عمومی منجر شود. مشارکت‌کننده ۱۷ ساله‌ای می‌گوید:

«ما معمولاً تو این قسمت میدان می‌شینیم. یه وقتایی بچه‌های اون طرف میدون میان اینجا، یه کم کل کل می‌کنیم، ولی معمولاً کاری ندارن».

البته، این سلسله‌مراتب و قوانین اغلب نانوشته و ضمنی هستند. اعضای اکیپ، معمولاً به طور طبیعی این قوانین را در طی تعاملات روزمره یاد می‌گیرند. قوانین مربوط به چگونه رفتار کردن، چه چیزی پوشیدن، چه حرفی زدن و چه زمانی سکوت کردن، همه بخشی از آموزش ناخودآگاه عضویت در اکیپ است. این فرآیند اجتماعی شدن خرده‌فرهنگی، باعث می‌شود که هویت فردی، به طور فراگشتی با هویت گروهی گره بخورد. در نهایت، مکانیسم اکیپ، فراتر از یک ساختار اجتماعی صرف، یک «فضای معنایی» است که در آن، اعضا احساس امنیت، پذیرش و هویت می‌کنند. این گروه‌ها، پناهگاهی در برابر فشارهای جامعه و بستری برای تمرین خود در قالبی امن و قابل فهم هستند. قدرت اکیپ در این است که به فرد اجازه می‌دهد تا فرد باشد، اما نه در تنهایی؛ بلکه در دل یک جمع که او را درک

می‌کند و می‌پذیرد. این پدیده، همچنین با مفهوم «قبیله‌گرایی» در جوامع معاصر مرتبط است. میشل مفه‌زولی^۱ جامعه‌شناس فرانسوی، مفهوم «نئوقبیله‌گرایی» را مطرح کرد که به معنای شکل‌گیری گروه‌های احساسی و موقت در جوامع مدرن است که افراد از طریق علایق مشترک (مانند موسیقی، مد یا تجربه زیسته) به هم پیوند می‌خورند (مفه‌زولی، ۱۳۹۶: ۴۲). اکیپ نسل زد در بروجرد، نمونه‌ای از این نئوقبیله‌ها است. این گروه‌ها، حس همبستگی، تعلق و هویت جمعی را برای اعضای خود فراهم می‌کنند، اما برخلاف قبایل سنتی، این پیوندها اغلب بر اساس انتخاب فردی و علایق مشترک شکل می‌گیرند و کمتر جنبه‌ی اجباری یا خونی دارند.

۷-۵. تقابل با «دیگری»؛ مذاکره، طرد و تصاحب در بافت سنتی

فضاهای عمومی شهر بروجرد، به عنوان یک شهر کوچک با بافت مذهبی، عشیره‌ای و سنتی غالب، صحنه تعاملات به شدت پیچیده، تنش‌آلود و گاهی تقابل‌های پنهان و آشکار میان نسل زد و دیگری هنجارگذار است. این دیگری در میدان پژوهش، طیف وسیعی از بازیگران شهری را در بر می‌گیرد: از شهروندان مسن‌تر با نگاه‌های سرزنش‌گر محلی و کسبه سنتی بازار و پاساژها که منطق سرمایه‌داری بازاری را نمایندگی می‌کنند تا والدین محافظه‌کار، مأموران سد معبر شهرداری و در نهایت نیروهای انتظامی و گشت‌های ارشادی. نسل زد در بروجرد، با حضور متمایز خود در فضاهایی که پیش‌تر کاربری‌های به غایت سنتی، خانواده‌محور یا صرفاً تجاری داشته‌اند (مانند پیاده‌راه‌های اطراف میدان شهدا، نیمکت‌های خیابان تختی و محوطه دور دریاچه بوستان فدک)، ناگزیر با «نگاه خیره» مواجه می‌شود؛ نگاهی که نه تنها ناظر، بلکه قضاوت‌کننده، طردکننده و مرزبند است.

مشاهدات میدانی در پاتوق‌های سرپوشیده و تجاری مانند پاساژ نیلوفر و دیپلمات سنتر، به وضوح نشان‌دهنده نوعی رویارویی سیستماتیک میان منطق تجاری-محافظه‌کارانه‌ی کسبه و منطق پرسه و لذت نسل زد است. از منظر بازاریان سنتی بروجرد، این نوجوانان با لباس‌های گشاد، موهای رنگ‌شده، صدای بلند خنده‌ها و پیچ‌های بی‌پایانشان، مزاحمان کسب‌وکار یا «جمعیت بی‌مصرف^۲» تلقی می‌شوند که با اشغال بیهوده فضا، مشتریان واقعی را فراری می‌دهند. در یکی از مشاهدات میدانی در پاساژ نیلوفر، شاهد بودم که یکی از مغازه‌داران با لحنی تند به اکیبی از دختران دبیرستانی گفت:

«دختر چون اینجا معرکه نگیرید، مزاحم مشتری‌ها می‌شید، اگه خرید ندارید برید بیرون و ایستید!».

در این لحظه، نسل زد با به کار بستن تاکتیک‌های دوسرتو، به این استراتژی طرد پاسخ می‌دهد. دوسرتو معتقد است که ضعیفان در غیاب قدرت ساختاری، از فرصت‌های آنی و تاکتیک‌های سیال برای تصاحب فضا استفاده می‌کنند. نوجوانان در پاسخ به این فشار، به جای ترک فضا یا درگیری مستقیم، به «تصاحب تاکتیکی» دست می‌زنند. آن‌ها با خرید یک آیتم بسیار ارزان‌قیمت (مانند یک گل سر، یک بستنی قیفی یا یک رژ لب ساده) یا حتی با ایستادن طولانی‌مدت جلوی ویترین‌ها و بحث‌های طولانی و وانمودکردن به تصمیم‌گیری برای خرید، حق قانونی حضور خود را در پاساژ خریداری می‌کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان که ۱۵ ساله این وضعیت را این‌گونه تشریح می‌کند:

«این‌ا فکر می‌کنن چون مغازه دارن، کل پاساژ مال اوناست. ما یاد گرفتیم چطور بازیشون بدیم. مثلاً پنج نفری میریم تو مغازه، یکی مون یه چیز ارزون قیمت می‌کنه و بقیه همون‌جا می‌ایستیم و حرف می‌زنیم. این‌طوری دیگه نمی‌تونه بگه برو بیرون! ما پول دادیم، مشتری حساب می‌شیم، حتی اگه کل خریدمون ده هزار تومن باشه. این پاساژ تنها جاییه که زمستونا گرمه و می‌شه توش راه رفت، چرا باید بذاریم بیرونمون کنن؟»

¹ Michael Maffesoli

² Non-consumers

این کنش، چیزی فراتر از یک لجبازی کودکانه است؛ این یک بازتعریف کارکردی از فضا است. آن‌ها فضای تجاری را که برای مبادله کالا ساخته شده، به یک فضای مدنی-اجتماعی برای زیست، گفتگو و دیده‌شدن تبدیل می‌کنند. علاوه بر این، در مواجهه با نهادهای رسمی نظارتی و گشت‌های انتظامی در بروجرد (به ویژه در پارک تختی و میدان شهدا)، نوعی «دراماتورژی مطیعانه» بر اساس نظریه گافمن شکل می‌گیرد. گافمن فضای تعامل اجتماعی را به دو بخش «روی صحنه» و «پشت صحنه» تقسیم می‌کند. زمانی که گشت‌های نظارتی وارد میدان پاتوق می‌شوند، نسل زد به سرعت سناریوی اجرایی خود روی صحنه را تغییر می‌دهد. در کسری از ثانیه، اکیپ‌ها از هم فاصله می‌گیرند، دختران شال‌های خود را جلوتر می‌کشند، اسپیکرهای کوچکی که موزیک دریل یا رپ فارسی پخش می‌کرد خاموش یا پنهان می‌شوند و ژست‌های بدنی رها و لمیده روی نیمکت‌ها، به فیگورهای رسمی و اتوکشیده تبدیل می‌شود. این «مدیریت تأثر»، تکنیکی بقامحور است. کیان (۱۷ ساله) در این رابطه می‌گوید:

«وقتی ماشین [نیروی انتظامی] رو از دور می‌بینیم، یه کد مخفی بین خودمون داریم. سریع پسرا میرن اون‌ورتر، انگار همدیگه رو نمی‌شناسیم. من گوشیمو درمیارم مثلاً دارم با تلفن حرف می‌زنم. دخترا هم سریع راه میفتن سمت خروجی پارک. ما یاد گرفتیم چطور تو سه ثانیه بشیم بچه مثبت‌ترین آدمای بروجرد. این یه بازیه؛ اونا نقش پلیس جدی رو بازی می‌کنن، ما هم نقش بچه‌های سر به زیر رو. همین که میرن، دوباره اکیپ جمع می‌شه و همون آش و همون کاسه»

این نوع مواجهه نشان می‌دهد که تقابل نسل زد با دیگری، از جنس برخورد فیزیکی یا شورش آشکار نیست؛ بلکه از جنس یک «مذاکره بدنی و فضایی مستمر» است. آن‌ها با استفاده از ماسک‌های هنجاری، قدرت مسلط را خلع سلاح کرده و پس از رفع خطر، دوباره به زیست خرده‌فرهنگی خود بازمی‌گردند. در واقع، میدان‌های شهری بروجرد از طریق این مذاکرات پیوسته، مدام بین قلمروزدایی (توسط نهادهای قدرت) و قلمروگذاری مجدد (توسط نسل زد) دست به دست می‌شوند.

۸-۵. زیست هیبریدی؛ چک‌این و بازنمایی دیجیتال پاتوق

در پارادایم مردم‌نگارانه این پژوهش، با پدیده‌ای مواجه شدیم که آن را زیست هیبریدی یا فضای فیزیکال-دیجیتال می‌نامیم. برای نسل زد بروجرد، مرز میان خیابان (کف میدان) و اینستاگرام (صفحه نمایش) کاملاً از بین رفته است. این فضاها در ذهن این نوجوانان، دو دنیای موازی نیستند، بلکه یک کل یکپارچه هستند. مشاهدات که در بوستان فدک داشتیم، نشان داد که فرآیند حضور در پاتوق، مراحل خاصی دارد: ۱. ورود به فضا، ۲. انتخاب لوکیشن، ۳. اجرای استایل، ۴. ثبت تصویر و ۵. بازنمایی آنلاین. بدون مرحله پنجم، گویی حضور در دنیای واقعی هرگز رخ نداده است. این دقیقاً مصداق نظریه «تولید محلّیت» یادورای است. آن‌ها با چک‌این کردن در یک مکان خاص، به آن مکان اعتبار اجتماعی می‌بخشند. یک پیاده‌روی خلوت بروجرد، وقتی در اینستاگرام با یک موزیک دریل استوری می‌شود، به یک لوکیشن کول تبدیل می‌گردد. آن‌ها در واقع در حال صحنه‌آرایی برای مخاطبان جهانی خود هستند. در یکی از مصاحبه‌ها، مشارکت‌کننده‌ای به نکته‌ی تأمل‌برانگیزی اشاره کرد:

«وقتی استوری لوکیشن رو می‌ذارم، انگار دارم به بقیه ثابت می‌کنم که ما هم هستیم. ما هم داریم خوش می‌گذرونیم. بروجرد شهر کوچیکه، ولی اینستاگرام باعث می‌شه ما حس کنیم توی یه جریان جهانی بزرگ‌تر هستیم. اینجا پاتوق ماست، اما همه می‌تونن ببیننش»

این زیست هیبریدی، فضای سوم آن‌هاست. نه خانه (جایی که نظارت والدین هست) و نه مدرسه (جایی که نظارت نهادی هست). این فضای هیبریدی، فضای آزادی مطلق است. آن‌ها در این فضا، هویت دیجیتال خود را می‌سازند؛ هویتی که در آن، استایل، بدن‌مندی

و سرمایه خرده‌فرهنگی آن‌ها به نمایش درمی‌آید. شری ترکل^۱ در تحلیل زندگی در صفحه نمایش، معتقد است که ما در فضای مجازی هویت‌های چندگانه می‌سازیم (تورکل، ۱۳۹۷: ۱۲). در مورد نسل زد بروجرد، این هویت چندگانه، راهی برای فرار از هویت تحمیلی در فضای سنتی شهر است. آن‌ها در خیابان ممکن است دانش‌آموزی معمولی باشند، اما در استوری اینستاگرام، عضو یک گروه خرده‌فرهنگی پیشرو هستند. این تضاد، موتور محرک سوژگی آن‌هاست. در اینجا، تکنولوژی نه یک ابزار جانبی، بلکه بافتار اصلی زیستن است. حضور فیزیکی در میدان شهدا، بدون پیوند دیجیتال، برای آن‌ها بی‌معنا است. آن‌ها شهر را از طریق لنز دوربین گوشی خود می‌بینند و آن را به نقشه‌ای تبدیل می‌کنند که برای دوستانشان در سایر نقاط ایران یا جهان قابل فهم است. این، جهانی شدن محلی در کوچک‌ترین مقیاس خود است؛ جایی که یک نوجوان در بروجرد، با استایل خود، در حال مذاکره با جریان‌های جهانی مد و موسیقی است.

۵-۹. مناسک مقاومت؛ از «ویپینگ» تا پرسه در شب

در مردم‌نگاری نسل زد در بروجرد، بدن نه یک موجودیت بیولوژیک صرف، بلکه به مثابه یک رسانه «و «سنگر» عمل می‌کند. مناسک مقاومت در اینجا به معنای شورش‌های سیاسی سازمان‌یافته نیست، بلکه در قالب «سیاست‌های خرد زندگی روزمره» تجلی می‌یابد. این مناسک، تلاش‌هایی نمادین هستند تا نوجوانان از طریق آن‌ها بتوانند فضا و زمان خود را از چنگال ساختارهای رسمی (خانواده، مدرسه و مذهب) بازپس بگیرند.

یکی از بارزترین مناسکی که در پاتوق‌های نسل زد بروجرد (به‌ویژه در فضاهای نیمه‌تاریک بوستان فدک یا گوشه‌های دنج تپه چغا مشاهده شد، پدیده ویپینگ است. این کنش، فراتر از مصرف ساده نیکوتین، یک آیین گذار و یک ابزار نشانه‌شناختی است. در بافت سنتی بروجرد، سیگار کشیدن معمولاً با برچسب‌های اخلاقی سنگینی همراه است و کنشی پنهانی محسوب می‌شود. اما نسل زد با جایگزینی ویپ به جای سیگار، از تکنولوژی برای تغییر معنای دود استفاده می‌کند. ویپ با رایحه‌های میوه‌ای، حجم دود زیاد و دستگاه‌های مدرن، دود را از یک امر کثیف و ممنوعه به یک امر تکنولوژیک و جذاب تبدیل می‌کند. این همان مفهوم بیکولاژ است؛ یعنی بازتعریف اشیاء برای خلق معانی جدید. مشاهده‌ی میدانی نشان می‌دهد که اکیپ‌ها هنگام ویپ کشیدن، نوعی «هاله» به دور خود می‌سازند. یکی از مشارکت‌کنندگان ۱۷ ساله می‌گوید:

«وقتی دور هم جمع می‌شیم و ویپ می‌کشیم، دودش یه جوریه که انگار مرز ما با بقیه‌ست. حس می‌کنیم توی دنیای خودمونیم. بزرگتر شاید بد نگاه کنن، ولی ما داریم از لحظه‌مون لذت می‌بریم»

در واقع، این حجم انبوه دود، فضایی از ناپدید شدن ایجاد می‌کند؛ فضایی که در آن نوجوان، بدن خود را از نظارت نگاه خیره سنتی آزاد می‌کند. بدن در اینجا نه یک بدن مطیع، بلکه بدنی است که فضا را با عطر و دود اختصاصی خود اشغال کرده است. بُعد دیگر مقاومت، «زمان‌بندی حضور» است. در بروجرد، به عنوان شهری که زیست‌شانه‌ی رسمی و سازمان‌یافته‌ای ندارد، حضور اکیپ‌های جوان در خیابان‌ها از ساعت ۱۰ شب به بعد، نوعی «حق به شهر» در معنای لوفوری آن است. وقتی مغازه‌ها بسته می‌شوند و منطق تجاری از خیابان رخت می‌بندد، خیابان به دست منطق پرسه می‌افتد. پرسه‌زنی در ساعات پایانی شب در بلوار بهشت یا مسیرهای منتهی به خیابان تختی، کنشی در تضاد با زمان‌بندی نهادی است. خانه، مدرسه و نهادهای انضباطی، شب را زمان استراحت و در خانه بودن تعریف می‌کنند. نسل زد با بیرون ماندن در این ساعات، عملاً علیه این نظم زمانی قیام می‌کند. آن‌ها در این ساعات، خیابان را نه به عنوان یک مسیر برای رسیدن به مقصد، بلکه به عنوان یک مقصد تجربه می‌کنند، یکی از مشارکت‌کنندگان می‌گوید:

^۱. Sherry Turkle

«سکوت شبانه‌ی بروجرد توسط خنده‌های بلند، صدای ترمز موتورها و موزیک‌هایی که از اسپیکرهای بلوتوثی پخش می‌شود، شکسته می‌شود. این نوجوانان در شب، اربابان خیابان هستند؛ چرا که نظارت پلیس و خانواده در حداقل خود قرار دارد»

این کنش، بازتولید همان مفهومی است که دوسرتو تحت عنوان «راهزنی فضایی» مطرح می‌کند (دوسرتو، ۱۴۰۴)؛ آن‌ها از ساختار از پیش تعیین‌شده‌ی شهر استفاده می‌کنند تا معنایی کاملاً متضاد (تفریح به جای تردد) از آن استخراج کنند.

مقاومت نسل زد در بروجرد، در نحوه نشستن و ایستادن آن‌ها نیز متبلور است. نشستن روی تکیه‌گاه نیمکت‌های پارک (به جای نشستن روی خود نیمکت)، تکیه دادن به دیوارهای پاساژها به شکلی «ولو» و غیررسمی و اشغال پیاده‌روها به گونه‌ای که رهگذران ناچار به تغییر مسیر شوند، همگی کنش‌هایی هستند که تسلط بر فضا را نشان می‌دهند. این نوع حضور، پاسخی است به سال‌ها نامرئی بودن نوجوانان در بافت شهری. آن‌ها که در تصمیم‌گیری‌های شهری هیچ سهمی ندارند، با بدن خود حضور خود را تحمیل می‌کنند. پیر بوردیو^۱ در بحث از «عادتواره‌آ»، معتقد است که بدن، تمام تاریخچه‌ی اجتماعی فرد را در خود حمل می‌کند (بوردیو، ۱۳۹۷: ۱۹۰).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی مردم‌نگارانه زیست‌جهان نسل زد در پاتوق‌های شهری بروجرد، نشان داد که فضای عمومی در این شهر کوچک و نیمه‌سنتی، از یک کالبد خنثی به یک میدان نبرد نمادین تغییر ماهیت داده است. یافته‌های این مطالعه بر این حقیقت صحه می‌گذارند که نوجوانان بروجردی، برخلاف نسل‌های پیش از خود، نه تنها مصرف‌کننده‌ی منفعل فضاهای شهری نیستند، بلکه از طریق تولید فضاهای زیسته، در حال بازتعریف معنای شهروندی و حق به شهر هستند. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که نقاطی چون میدان شهید، پاساژ نیلوفر و خیابان تختی، تنها مختصات جغرافیایی نیستند، بلکه به مثابه شکاف‌های شهری عمل می‌کنند که نسل زد در آن‌ها، از طریق تاکتیک‌های حضور، نظم انضباطی و نگاه خیره‌ی سنت را به چالش می‌کشد. این حضور، که در ادبیات این نسل با مفهوم «کف خیابان» گره خورده، نشان‌دهنده تولد سوژه‌ای است که از بدن خود به مثابه سنگری برای مقاومت و رسانه‌ای برای بازنمایی هویت استفاده می‌کند.

تحلیل یافته‌ها در پرتو چارچوب نظری لوفور و دوسرتو نشان داد که اکیپ‌های نسل زد در بروجرد، با اشغال هوشمندانه و موقت فضا، نوعی قلمروگذاری مجدد را به نمایش می‌گذارند. در حالی که استراتژی‌های نهادی و مدیریت شهری در بروجرد، فضا را بر اساس منطق تردد، نظارت و مذهب صورت‌بندی می‌کنند، تاکتیک‌های نسل زد با اولویت دادن به منطق لذت، پرسه و دیده‌شدن، این فضاها را از معنای اولیه تهی کرده و به پاتوق‌هایی خرده‌فرهنگی بدل می‌سازند. این پژوهش در تطبیق با نظریه دراماتورژی گافمن نشان داد که هر پاتوق برای این نوجوانان یک صحنه اجرا است که در آن، استایل‌های اورسایز و نشانه‌های بدنی، نه صرفاً یک انتخاب زیبایی‌شناختی، بلکه بیانی‌ای علیه هنجارهای تحمیلی و کلیشه‌های جنسیتی بافت سنتی بروجرد هستند. در واقع، بدن اورسایز در پیاده‌روهای تختی نوعی نامرئی‌سازی عامدانه در برابر قضاوت‌های سنتی و در عین حال، نمایشگری رادیکال در برابر هم‌سالان است که سرمایه خرده‌فرهنگی فرد را ارتقا می‌دهد. در همین چارچوب، تحلیل روابط میان دختران و پسران نشان داد که اگرچه در سطح نمادهای فرهنگی نوعی همگرایی مشاهده می‌شود، اما تجربه حضور در فضاهای شهری همچنان با الگوهای متفاوتی از مدیریت بدن و دیده‌شدن همراه است. این وضعیت با تحلیل مک‌رابی (۲۰۰۹) همخوانی دارد که تغییرات فرهنگی معاصر را نه به منزله حذف کامل مرزهای جنسیتی،

¹ .Pierre Bourdieu

² .Habitus

بلکه نوعی بازآرایی آن‌ها در قالب‌های جدید تفسیر می‌کند؛ به‌گونه‌ای که دختران در عین مشارکت در فرهنگ مشترک نسل زد، همچنان با اشکال ظریف‌تری از نظارت اجتماعی و خودنظارتی در فضای عمومی مواجه‌اند.

در مقایسه با مطالعات پیشین، از جمله پژوهش هاشمی (۱۴۰۵) و ذاکری و روشنفکر (۱۴۰۳)، این مقاله نشان داد که زیست‌جهان نسل زد در شهرهای میانی، برخلاف تصورات رایج، تابعی ساده از الگوهای کلان‌شهری تهران نیست، بلکه در یک دیالکتیک پیچیده میان جهانی‌شدن و محلی‌بودن شکل می‌گیرد. یافته‌های این تحقیق در مورد زیست هیبریدی و چک‌این‌های اینستاگرامی در بوستان فدک یا تپه چغا، با نتایج پژوهش بیون و ها (۲۰۲۲) همسو است و نشان می‌دهد که برای این نسل، فضا تنها زمانی واجد اعتبار است که قابلیت بازنمایی در فضای جریان‌ها را داشته باشد. با این حال، در بافت بروجرده، این بازنمایی دیجیتال خود شکلی از مقاومت در برابر گمنامی و حاشیه‌نشینی است. همچنین، برخلاف رویکرد آسیب‌شناسانه ضمیری بلسینه (۱۴۰۱)، این مطالعه نشان داد که زبان آرگو، موسیقی دریل و حتی استفاده از ادبیاتی که در هنجارهای رسمی «رکیک» تلقی می‌شود، در پاتوق‌های بروجرده نه‌نشانه زوال فرهنگی، بلکه بخشی از منطبق‌خرده‌فرهنگی نسل زد است. در این فضاها، همان‌گونه که باختین نشان می‌دهد، نوعی وارونگی موقت نظم رسمی شکل می‌گیرد که در آن زبان‌های غیررسمی و ممنوعه به ابزار بازتعریف قلمرو نمادین خیابان تبدیل می‌شوند. به این ترتیب، خیابان برای نوجوانان نه صرفاً محل عبور، بلکه صحنه‌ای کارناوالی است که در آن اقتدار گفتمان رسمی به طور نمادین به چالش کشیده می‌شود.

یکی از نتایج کلیدی این پژوهش، کشف مکانیسم مذاکره فضایی در تقابل با دیگری هنجارگذار بود. نسل زد بروجرده از طریق مدیریت تأثیر و اجرای سناریوهای مطیعانه در حضور نیروهای نظارتی، از تنش مستقیم اجتناب کرده و در عوض، از هنر بقای روزمره برای حفظ پاتوق‌های خود استفاده می‌کند. این کنشگری که بوردونارو و گاندولفو (۲۰۲۳) آن را تصاحب فضایی می‌نامند، در بروجرده به شکل راهزنی زمانی نیز ظاهر می‌شود؛ به این معنا که نوجوانان با تسخیر شب و تبدیل ساعات سکوت شهر به ساعات پرسه و ویپینگ، عملاً اقتدار زمان‌بندی نهادی را در هم می‌شکنند. این مناسک مقاومت، از پوشش گرفته تا منظره‌های صوتی دریل و زبان غیررسمی پاتوق‌ها، نشان‌دهنده آن است که نوجوان بروجرده در حال تمرین حق به شهر در محیطی است که کمترین فضاهای فراغتی استاندارد را برای او پیش‌بینی کرده است.

در نهایت، نتایج این مردم‌نگاری حاکی از آن است که نسل زد در بروجرده، سوژه‌ای «فردگرا-جمع‌گرا» است که در اکیپ‌های خود پارادوکس تمایز فردی و تعلق گروهی را حل کرده است. پاتوق برای این نسل تنها مکانی برای گذران وقت نیست، بلکه عرصه‌ای برای بازسازی هویت، آزمون مرزهای فرهنگی و بازآرایی روابط اجتماعی است؛ جایی که در آن هم مرزهای جنسیت به شیوه‌ای تازه بازتعریف می‌شوند و هم زبان، بدن و سبک زندگی به ابزارهایی برای تصاحب نمادین فضا بدل می‌گردند. بر اساس این یافته‌ها، پیشنهاد می‌شود که مدیریت شهری و سیاست‌گذاران فرهنگی در بروجرده، به جای رویکردهای طردکننده و پلیسی، حضور این نسل را به مثابه یک واقعیت کالبدی و فرهنگی به رسمیت بشناسند و با طراحی فضاهای شهری فراگیرتر، امکان شکل‌گیری تعاملات سالم و خلاقانه جوانان را در بستر شهر فراهم آورند.

تشکر و قدردانی

از نوجوانان دهه هشتادی که در به ثمر رسیدن این پژوهش من را همراهی کردند، صمیمانه تشکر می‌کنم، قطعاً بدون همراهی و همدلی آنها این پژوهش به نتیجه نمی‌رسید. همچنین، از داوران محترم مقاله که با نظرات سازنده‌شان به بهبود مقاله کمک کردند نیز تشکر می‌کنم.

منابع

- اسدی، ع؛ سیدفضلی، ه و اسمعیل رعیت، ه. (۱۴۰۴). سنجش رویکرد نسل Z در ایران به شاخص‌های مذهبی و فرهنگ بومی. فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۷(۳)، ۷۵-۸۸. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/1208836?FullText=FullText>
- اسپرودی، ج و مک کوردی، د. (۱۳۸۶). پژوهش فرهنگی (مردم‌نگاری در جوامع پیچیده). (مترجم: بیوک محمدی)، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- باختین، م. (۱۴۰۴). رابله و جهان‌نش. (مترجم: محمد سپاهی)، تهران: نی.
- بورديو، پ. (۱۳۹۷). تمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی. (مترجم: حسن چاوشیان)، تهران: ثالث.
- تورکل، ش. (۱۳۹۷). تنها در کنار هم. (مترجم: محمد معماریان)، تهران: سوره مهر.
- دو سرتو، م. (۱۴۰۴). کردآکنش زندگی روزمره. (مترجم: سبحان ولی‌زاده)، تهران: روزآمد.
- دوست‌محمدی، ح و عباس‌زاده مرزبالی، م. (۱۴۰۲). زمینه‌ها و پیامدهای مشارکت نسل Z در تنش‌های سیاسی-اجتماعی ایران (۱۴۰۱-۱۳۹۶). پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۹(۱)، ۶۳-۱۰۲. <https://doi.org/10.22034/ipsa.2024.505>
- ذاکری، ع و روشن‌فکر، پ. (۱۴۰۳). سنخ‌شناسی جامعه‌شناختی نسل زد: در نقد نسل‌گرایی. فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۲۰(۷۶)، ۳۱-۵۹. <https://www.doi.org/10.22034/jcsc.2024.2032585.2752>
- رجبلو، ع؛ علیخانی، ز. (۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی گفتار عامیانه در خرده‌فرهنگ جوانان. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۶(۲)، ۱۰۶-۷۳. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17351901.1394.16.2.4.0>
- ضمیری بلسبینه، م؛ افقی، ن و علیخواه، ف. (۱۴۰۱). ناسزاگویی در خرده‌فرهنگ جوانان؛ عادت‌واره یا پدیده‌ای بازدارنده در برابر توسعه اجتماعی-فرهنگی. دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۱۱(۱)، ۸۹-۱۱۵. <https://doi.org/10.22034/jeds.2022.48409.1577>
- فرهمنده، م؛ صبحی گلکار، ز و میرجلیلی، ز. (۱۴۰۳). زیست جهان متحول: مطالعه کیفی بازانديشی جنسیتی دختران نسل زد. دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۱۳(۲)، ۱۱۵-۱۴۵. <https://doi.org/10.22034/jeds.2025.64150.1830>
- فلیک، ا. (۱۳۹۹). درآمدی بر تحقیق کیفی. (مترجم: هادی جلیلی)، تهران: نی.
- گیرتز، ک. (۱۴۰۲). تفسیر فرهنگ‌ها. (مترجم: محسن ثلاثی)، تهران: ثالث.
- گافمن، ا. (۱۳۹۲). نمود خود در زندگی روزمره. (مترجم: مسعود کیانپور)، تهران: مرکز.
- لوفور، ه. (۱۳۹۷). تولید فضا. (مترجم: محمود عبدالله‌زاده)، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- مفه‌زولی، م. (۱۳۹۶). آخر زمان. (مترجم: مرتضی کتبی)، تهران: ثالث.
- هاشمی، س. (۱۴۰۵). فراترکیب مطالعات نسل زد در ایران ۱۳۸۷-۱۴۰۲. فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۱۷(۳). [10.30465/scs.2025.52156.3024](https://doi.org/10.30465/scs.2025.52156.3024)
- هیدیج، د. (۱۴۰۲). خرده‌فرهنگ: معنای سبک. (مترجم: علی صباغی)، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bordonaro, L., & Gandolfo, G. (2023). Youth, public space and the right to the city: resistance and appropriation in everyday life. *Journal of Youth Studies*, 26(4), 445-462. <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.2022143>
- Byun, J., & Ha, S. J. (2022). Experience of "Space" by Generation Z: Focusing on the Characteristics of Physical and Virtual Space Integration. *Sustainability*, 14(15), 9461. <https://doi.org/10.3390/su14159461>
- Bennett, A. (2000). *Popular Music and Youth Culture: Music, Identity and Place*. London: Macmillan Press.
- Genz, J. (2022). *Generation Z, Self-Representation, and the Politics of the Body*. Palgrave Macmillan.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in Practice*. London: Routledge.
- Hall, S., & Jefferson, T. (1976). *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-war Britain*. London: Hutchinson.

- Jeffs, T., & Smith, M. K. (2024). *Street-Based Youth Work: New Directions in Social Education*. Oxford: Oxford University Press.
- McRobbie, Angela (2009). *The Aftermath of Feminism: Gender, Culture and Social Change*. London: Sage.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. London: Sage.
- Thornton, S. (1995). *Subcultural Capital: The Meaning of Style in the World of Club Cultures*. Cambridge: Polity Press.